

EGYETEMES REGÉNYTÁR

MALONYAY DEZSŐ

**ESTEBÁN ÁLMA
ÉS MÁS ELBESZÉLÉSEK**

**BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-99-3 (online)
MEK-14212

TARTALOM

Estebán álma

Ki hitte volna a Franciról

A jubileum

Anti bácsi és Jóska bácsi

Akit kora nem ért

Sanyi kisasszony

A tücsök

A bálkirálynő

Icuka trubadurja

A fejedelem

Éppen mint nálunk

A gyerek

Estebán álma

Tavaly, - ködös, lucskos őszi alkonyat volt, - a kávéházban üldögéltünk, a művész-asztal mellett.

Az ablakot belepte a pára, az utcáról beteges sárgán derengett be hozzánk a gázlámpa lángja. Ásítóztunk, ki nem állhattuk egymást és azt gondoltuk: milyen jó volna most gazdag burgernek lenni... Az ember lesietne például Sorrentóba, vagy egyebüvé, olyan helyre, ahol ragyog a nap és aranysárga narancs potyog az azurkék tengerbe...

Betoppan Dabas István, kedves cimboránk, korunk legzseniálisabb csavargója, Estebán, a piktor.

Sáros volt fülig. És kócos, rongyos és elhagyatott. Fürge kis szeme elbújt bozontos szemöldöke alá, a feje majd lehullott, görbe volt a háta, a karja mintha nem is ő hozzá tartoznék. A gödöllői határban, a bakter krumpliföldecskéje közepén ácsorog ilyenforma valami, hogy a szarvas elrémüljön tőle.

- Rossz vége lesz! - fenyegetőzött Estebán. - Meglássátok gyerekek, rossz vége lesz.

Behörpintette feketekávéját és még görbébb lett.

Faggattuk Estebánt: rukkoljon ki, mi leli?

- Tudjátok, gyerekek, - kezdte suttogva, - az valami csudálatos volt! Azt álmodtam, hogy vidám, karcsu, megelégedett szalamanderke vagyok. Egész csinosan éreztem magam a váradi püspökkertben, a málna-bokrok közt, ahol gyermekkoromban sokat kotnyeleskedtem. Remekül sütött a nap és én jóízűen szopogattam a málnát. Nagyon szeretem a málnát... Szopogattam, szopogattam és az nagyszerű, hogy finom cukorpor is volt hintve minden szem málnára. Eleinte azt hittem, hóharmat este meg a bokrokat, de amikor megkóstoltam, éreztem, hogy cukor. Még egy kis vaníliaíze is volt.

(Egy pillanatra megvillant Estebán huncut kis szeme, aztán elbújt megint a szemöldök-sűrűségbe.)

- Szopogatom, szopogatom a málnát, a hátamat pompásan melegíti a nap... Becsületesemre, gyerekek, soha szalamandernek jobb dolga nem volt... De egyszer csak érzem ám, hogy hízni kezdek... Hízom, hízem, nincs az a penzióba vonult baka alezredes, aki vehemensebbül gömbölyödnék. Rettentően megijedtem, hogy mindjárt nem férek majd a bőrömbe!... Szaladtam volna a málna-bokrok közül, de moccanni se tudtam. Kurta szalamander-lábszáraim nem bírtak. És az a furcsa, hogy bár nem akartam, azért mind csak faltam tovább a cukros málnát és szüntelen híztam. Gyerekeim! az borzasztó volt!

(Kómikusan borzongott Estebán: hangja szürkébb volt, mint künt, az őszi este.)

- De ez még mind semmi, - folytatta panaszosan. - Amint ott szuszogok kínomban s feszül rajtam a bőröcském irgalmatlanul: nagy lánccsörömpölve, fogcsikorgatva, parazsat pöködve csörtet felém a málna-bokrok sűrűségéből tizenkét ördög... Jaj! milyen pokoliak voltak!... És, hogy fenekedtek rám, reám, cukros málnával annyira jóllakott, ártatlan, kövérke kis szalamanderre!... Kivert, gyerekek, szentucscse, kivert a halálos verejték. És az a különös, hogy a verejték nyomában olyan forró lett a bőröcskémen, mint a teáskanna födelén a gőzpára. Képzeltetek, milyen kínban voltam! Hogy szerettem volna iszkolni onnét? Tehetetlenségemet kajánul kacagták az ördögök. Vezérük, - azt hiszem, maga Belzebub, - mint ahogy édesanyám a libát tömte odahaza, Belzebub marokkal tömte belém a málnát és biztatott: Egyél, Estebán fiacskám, csak egyél!... Kezétől émelyítő szurokszaga lett a málnának. És én nyeltem, pedig

már a szemem düledt ki belé... Aztán két ördög rugott rajtam egyet és én hanyatt hemperedtem. Belzebub a hasamra ült és tüzes körmeivel kapargatta a bendőmet, a mellemet, végig a torkomat.

(Estebán cigarettára gyújtott, hogy erőt szerezzen a következő szörnyűségek elmondásához.)

- Ez még mind semmi!... Akkor szeppentem én meg, gyerekeim, amikor Belzebub azt ajánlotta, hogy jó lesz engem megsütni!... Egy fürge ördög nyargalt azonnal nyársért a püspök-konyhára, - a többi meg rakta is már a tüzet alá. Eközben beszélgettek, hogy nincs párja a cukros málnán hízott, ropogósra pirított szalamander-pecsenyének! No, barátom Estebán, gondoltam magamban, - itt tenéked gyöngy sorod lesz!... De az a különös, gyerekeim, hogy mindamellettrémkíváncsi voltam: milyen érzés lehet az, amikor nyárson pirítják az embert?... Elég kellemetlen érzés, annyit mondhatok nektek.

Estebán összegörnyedt és fantáziánkra bízta a többit.

- Most is hallom, - tette még hozzá, - hallom, hogy sisteregtem. Valami olyanforma hangon sülttem, mint amilyen a telefon-kagylóban hallatszlik... Annyi bizonyos gyermekeim, ez az álom jelent valamit.

Tanakodtunk, mit jelenthet Estebán álma?

Az öreg Menyus, asztalunk budista emlélkön nevelkedett filozófusa, így szólt:

- Estebán! Estebán! azt jelenti ez a te álmod, hogy még számos inkarnáción át sisteregsz te szenvedelméid zsírjában. Sütnek az ördögeid. Iparkodj, tehát iparkodj megtisztulni mennél szorgalmasabban, Estebán! Vetkezd le kövér anyagiasságodat mennél szaporábban és emelkedj az eszmény szárnyán tisztultabb, szellemibb régiókba!

Így szólt a filozófus.

Viszont, egy szobrász, akinek panamácskája nem sikerült a legutóbbi szoborpályázaton s azóta megveti korát, ő azt állította, hogy Estebánnak sok baja lesz a héten a hitelezőivel.

- Eh! - szólt, mindnyájunkat lesajnálva, egy kritikus, aki már évek óta fenyeget bennünket, hogy megírja a hangulat lélektanát a festészetben. - Egyszerű a magyarázat!... Szerelmes leszel, Estebán és meleged lesz tőle! Punktum.

Estebán, mintha szálka akadt volna a torkán, nyelt egyet s azt mondta:

- A kritikusnak igaza lehet.

És hogyan, hogyan sem, - a kritikusnak lett igaza.

Egy este jelenti Estebán, szontyorodottan, mintha jégeső verné a termését:

- Gyerekek! Szerelmes vagyok!

Nagyszerűen mulattunk rajta ekkor is.

Estebán, a rongyos, a kócos, a notórius csavargó, aki mint a vadlúd, fölöttünk ezer méter magasságban, akár szélben, akár esőben, szállott lehetetlen messzi vidékeire a művészi függetlenségnek, Estebán, aki eddig csak kacagta a mi vergődésünket a rögök közt, akinek eddig se siker, se hír, se vagyon, de semmi se kellett s beírta álmaival, - Estebán szerelmes!...

De mintha érezte volna veszét. Éppen mint amikor azt álmodta, hogy ő olyan málnaszopogató, olyan naponsütkérező szalamanderke, szakasztott oly görbén mesélte:

- Azt hittem, gyerekeim, elég ha lepingálom!... Dehogy elég. Szébb, mint egy görög kancsó!

És még görnyedtebben, teljes megadással ismételte:

- Szerelmes vagyok.

Budistánk, a filozófus szólott, kenetteljes hangon!

- Estebán! Estebán! vigyázz magadra! Az asszonyszemély veszedelmesebb a cukrosmálnánál? Meghízol, Estebán és nyársra húznak téged az ördögök.

Borzongott Estebán, huncut kis szeme nagyot villant, bizonyosan azt gondolta: jó! jó! aludjunk csak egyet, majd fölbredek én!...

És éppen mint az álmát, olyan félig komolyan, félig tréfásan, hol kacagva, hol rémüldözve mesélte nekünk esténkint, hogy milyen édes a málna.

- Az a nagyszerű, gyerekeim, hogy azóta pingálni se jut eszembe!... Ha egyet mosolyog, nincs az a biboros Rubens-palást, amit több gyönyörűséggel néznék. Asszondják, feleségül kell vennem. Ugy-e, furcsa?

Bizony furcsa. Hogy Estebán megnősüljön!... Mintha a sovány, a szürke vadlúd útközben leszállana tavaszkor egy csinos, húsvéti páston hízott fehér libácska mellé. Mi lesz ebből?

Az is mulatságos volt, amikor Estebán lakodalomra készült.

Fekete kabátot a korát megvető szobrász adott néki kölcsön: azt a fekete kabátot, amelyben azon nagy emberek temetésére járnak a szobrászok, akiknek valószínűleg szobrot emel a hálás utókor.

Nyakkendővel a kritikus lepte meg.

Budista filozófusunk jó tanácssal járult a vállalkozáshoz, mondván:

- Estebán! Estebán! még van időd néked, jól meggondold, hogy mit cselekszel.

De már hasztalan!

- Estebán már hanyatt hemperedett és Belzebub cirógatja már, - magyarázta az esetet, helyes analízissel, a kritikus.

Aztán, rendbe szedte az asszony Estebánt.

- Jaj! gyerekeim! micsoda nagy rend van minálunk! Mindennap kisöpörnek! Mindennap leporolnak! Az ecsetjeim olyan glédában vannak, mintha vártán állanának!... És nézzetek meg engem.

Mutatta Estebán a mellényét. Valamennyi gomb megvolt rajta. Nyakkendője is volt.

- A feleségem, szegényke, azt kívánja ám, hogy nyakkendőm is legyen. És aszondja, hogy ezután spórolni fogunk. Fölírunk minden bevételt és minden kiadást, egy könyvbe!

Egy picike se látszott Estebán huncut kis szeméből.

Remekül mulatott azon, hogy ő most ilyen furcsát álmodik.

- A feleségem, szegényke, aszondja, hogy valami rendes képet kell festenem. Olyat, ami a gazdag mecénásoknak, teszem a városi tanácsosoknak is tetszik. Aszondja a feleségem, szegényke, hogy portrét is kellene festenem, mert az jobban kifizeti magát. A fejibe vette, szegényke, hogy majd ő szerez kellő összeköttetéseket!... Valami nagyszerű ez így, gyerekeim!... Sohase hittem volna, hogy ilyen ez a szerelem!...

Egyszer azt ujságolta:

- Képzeljétek, gyerekek! Szoaréba voltam!... A feleségem, szegényke, fehér nyakkravalót mászlizott a nyakamba (nyelt egyet, mintha még most is szorítaná a fehér nyakkendő) és én egész este olyan illedelmes voltam, mint egy gróf. Mint egy fizetőpincér. A vendégek aszondták nekem: „Kedves mester!”... És ettől olyan boldog volt a feleségem, szegényke. Egy méltóságos asszony megkérdezte, hogy jutna-e időm őt lefesteni?... Akkora gyémánt volt a fülében, mint egy kapucineres findzsa, a méltóságos asszonymnak és a háta, olyan gömbölyü, mint egy dunyha. A feleségem, szegényke, mindjárt aszondta neki, hogy most ugyan el vagyok halmozva megrendelésekkel, de a méltóságos asszony számára szakítunk időt...

Meggörnyedt Estebán s nagyon halkán, nagyon engedelmesen tette hozzá:

- Pedig muszáj lesz leföstenem a méltóságos asszonyt... A feleségem, szegényke, aszondja, hogy talán ötszáz pengőt is kaphatunk a portréért és hogy abból négyszázat mindjárt beteszünk a spórkasszába!... Szegényke!

A kritikus persze kíváncsi volt, hogy miért sajnálja Estebán a feleségét annyira?

Én nem tudom, komolyan beszélt-e Estebán, vagy csak figurázott, de azt mondta, roppant komoran:

- Azért sajnálom, gyerekeim, mert nagy gazember vagyok én és ő olyan rendes kis teremtés, szegényke.

Tavaszkodott már, Estebán kezdett hozzászokni a gondjaihoz, de ugyanekkor valami nyugtalanító levertség kezdett erőt venni rajta. Hosszúakat hallgatott. Olykor föl-fölkapta fejét, nagyot szimatolt és szeme messzevillant. Mint a zibbadt szárnyu vadlúd, amikor hallja, hogy fölötte vonulnak társai, - keresi őket, sóvárogva néz utánuk.

Egyszer-egyszer megemlítette a méltóságos asszony portróját, - hogy maholnap hozzá kell majd kezdeni!...

Mekkorát sóhajtott, milyen szomorúan mondta:

- Csak legalább a gyémánt-fülbevalóit ne tenné föl, a méltóságos asszony!

A sarkon, - ott a kávéház mellett, - sápadt mezei ibolyát és sárga gólyahírt árult egy ujpesti parasztasszony.

Estebán, vagy két hete, nem mutatkozott.

Bizonyosan a méltóságos asszonyt fösti, gondoltam - és sóhajtottam én is egyet.

Egy reggel (alig hajnalodott), beállít hozzám Estebán.

Jaj! milyen rongyos volt, milyen kócos!

Rémült hangon beszélt:

- Gyerekem! én nem bírom!... Én megyek! Már el is mentem!... De az asszonyt sajnálom szegénykét. Képelem, most is, hogy vár haza... De én nem tudok hazamenni. Pedig a méltóságos asszonyt is lepingáltam már. A gyémánt-fülbevalóit is. Adott ezer pengőt. Nyolcszáz van a takarékpénztárban... Olyan rend van odahaza... Kedden délután téára jönnek vendégek!... Képzeld, a méltóságos asszony hozzánk csődített még két másik méltóságos asszonyt is!... És engem mind a hárman mesternek hívnak!... És valamennyien le akarják magukat föstetni!... És a feleségem, szegényke, olyan boldog ettől!

Amikor álmában a nyárson sistergett Estebán, akkor lehetett ilyen kétségbeesve.

Kacagtam, kacagtam, - alig vettem észre, hogy az ő kis szeme, az a huncut, az az eszes, az a zseniálisan ragyogó szeme elborul és megtelik könnyel.

- Estebán!... Megbolondultál, öregem?!

- Még nem. De ha otthon maradok: megbolondulok.

- Hát mit akarsz?

- Nem tudom, gyerekem. Arra kérlek, valahogyan szedjed rendbe az asszony dolgát. Mondjátok neki... Mondjátok, hogy akasztani való gazember vagyok... Mondjátok, hogy én meghaltam... Mondjátok akármit, csak ne sirasson, de én nem megyek haza. Pedig... szeretem.

És elment Estebán.

Már négy hete mult, nem tudjuk merre van.

Az asszonyka várja haza halálra rémulten. Mi meg biztatjuk, hogy majd csak előkerül az a csavargó...

- De hát hova lett? - siránkozik az asszonyka. - Bizonyosan meghúti magát!... Nem vitt magával semmit, még egy felsőkabátot se... Összesen egy forint negyven krajcár volt a zsebében. A rendes egy forintja kávéházi költségekre, negyven krajcárt meg a konyhapénzből adtam, hogy hozzon egy kiló rizskását, mert éppen libaaprólékot akartam főzni aznap este rizskásával...

Ki hitte volna a Franciról

Pepi bácsi, Krammer József, tulajdonképp esztergályos a Bástya-soron és a többek közt, igen formás tájékpipákat tudna ő csinálni. Ez azonban mellékes, - az a fő, hogy ő is katona volt negyvennyolcban, a daliás nagy idők tanúja ő is: öreg honvéd.

A mesterséggel nem sokat törődik, egy-egy sétatálcát, szipkát vagy pipát farag ugyan jó ismerősnek, ha esős idő van, - de az a nevezetesebb tulajdonsága Pepi bácsinak, hogy évről-évre katonább lesz. Az adóját megfizeti pontosan, van szép kis szőlleje a Borjumálban, háza a Bástya-soron és abban a házban szigorú katonai fegyelem uralkodik. Pepi bácsi már szinte egészen jól tud magyarul, sőt nejevel, született Stauner Alojzia asszonynyal is lehetőleg mindig magyarul szokott beszélni és mind a ketten nagyon szeretik a hazát.

Ah! micsoda idők voltak azok!... Egy-egy diadal minden áldott napra!... Megrendült belé a föld is!... Ha dörgött, nem tudta az ember, ágyu szól-e, vagy csak az ég!...

Mert Pepi bácsi el nem marad sehonnan, ahol a nemzeti szabadság föltámadását ünneplik, ahol a nagyidőkről regélnek, azokról a nagyidőkről, amelyekben része volt Pepi bácsinak is.

„Tiszteljétek a közkatonákat!”

Így szavalta ezt március idusán az Iparoskörben egy széphangu kárpitossegéd. Pepi bácsi ott ült az első sorban, az öreg honvédek uniformisában és mindenki respektussal tekintett ő reá ott, az Iparoskörben, március idusán.

- No, tudod Lojzi, az nagyon szép egy szavlat volt! - mesélte odahaza Pepi bácsi a nejeinek, született Stauner Alojzia asszonynak, aki nem igen mozdult ki a Bástya-sorról; nem szeretett sehova se menni, mert egy kicsit kövér asszony volt már, de nagyon jószívű és sírós természetű. - Tiszteljétek a közkatonákat, Lojzi!

- Azt mondta? - tamáskodott Alojzia asszony és már törülgette könyeit.

- Bizony Isten!... Neki igaza van, Lojzi. A közkatonák nélkül sehol sem egzisztál egy forradalom a hazáért! Azok a névtelen hősök, akik meghalnak a csatában. Azokat mindenkinek tisztelni muszáj.

- Die sind die Infanteristen! - bólintott hozzá helybenhagyólag Alojzia asszony és nagyon sírt.

Hogyne! Hisz az ő ura, Krammer József, a Pepi is olyan egy közkatona volt negyvennyolcban, akit ma mindenki tisztel.

Igen bizony.

Abból a káprázatos fényességből, ami beragyogja azt a mesés multat, árad Pepi bácsira is, csillog belőle ő rajta is. Mint a nap sugaraiból, jut a hatalmas cserfákra, az erdő óriásaira és jut az erdő alján fogant kis mécsvirágra is. Az útjába meredő óriásokat törte, tépte, taposta a száguldó vihar. Magasan járt az!... A gomolygó felhők sötét borujában, a lezuhant óriás törzsek ótalma alatt bántatlanul élt meg a kis mécsvirág, de most süt a nap ismét és a kis mécsvirágok szelidke áhitattal pislognak föl a nagy fényességre. Itt is egy, ott is egy, de mennyi! A nagy idők tanúi!... Nincs már vele semmi veszedelem s csak most derül ki, hogy milyen nagy szerencse volt akkorra születni!

Egyszer, lehet már vagy tíz esztendeje, egy nyáron, nagyot dobbant mégis a Pepi bácsi szíve. Szinte megszeppent az öreg honvéd.

Szombat este volt. Pepi bácsi a konyhaajtó előtt üldögélt a sámlin, kávé darált. Alojzia asszony tejet forralt a sparherten s ügyelt, nehogy kifusson a tej. Az eperfa alatt, zöld kalickában, egy harcias nevelésű matyi rikoltott, mint egy horpadt trombita: előre!... Szóval, rend volt az egész házban.

Hát egyszer csak rohan haza, sebbel-lobbal, a Franci, Pepi bácsi fia, aki rendesen alkalmazott magánhivatalnok a Biztosító Társaságnál, de akivel az apja sehogy sincsen megelégedve.

- Ez a Franci, ez nekünk egy született naplopó! Ein Haderlump! A katonáknál is kiszuperálták őtet. Az én fiamat!

Pepi bácsi olyan hangon szokott beszélni a Francival, ha szóba áll vele, mint valami dezentorral a haditörvényszék, ami azonban Francit nem zsenirozza. Úgy rohan mindig, mint a veszedelem.

- No! mi az már megint!?

- Vizaknán föltámadtak a honvédek! - lihegte a Franci.

- Herr Jessus! - sikoltott a konyhában Alojzia asszony s rémülten húzta odébb a tejes lábost.

- Franci! ne hazudj te megint! - szeppent meg Pepi bácsi.

Mennyit emlegette ő azokat a vizaknai hős kamerádokat!... Ha azok most csakugyan föltámadtak volna!...

- Én nem hazudok. Becsületemre! Tessék! itt van!... Benne van az ujságban is. Megyünk a Dalkörrel, Vizaknára. Kérek tíz forintot, utiköltségre.

A tíz pengő hallatára megkönnyebbült Pepi bácsi.

Pedig mégis igazat mondott a Franci. A vizaknai sóbányából csakugyan föltámadtak a hős fiúk. Egy napra. De valamennyinek mellén ott piroslott a halál csöndesítő csókja s egy kukkot se szóltak a jó fiúk. Bizonyosan úgy találták, hogy teljesen rendben van itt ma már minden. Ők akkor meghaltak, mások élnek. Nem muszáj élni, de miért ne élnének azok, akik élnek?... És akik élnek, azoké a dicsőség. Ők csak egy kicsit körültekintettek itt, jöttek, mint egy rég elszállt sóhajtás. És távoztak némán, irigykedés nélkül. Könnyű a halottakkal kiegyezni.

Franci elment a Dalkörrel Vizaknára s Pepi bácsi még katonább katona lett azután, Alojzia asszony még büszkébb lett az urára és Fräulein Lotti is félt tőle.

Lotti kisasszonyról jó tudni, hogy az ipariskolában kézimunkát tanít és német leckéket ad a városban, igen jó családoknál. Ezeknél a jó családoknál, igen sok-sok érdekest lehet hallani. Mert az emberek annyi mindent beszélnek!... Hogy ő róla ne beszélhessenek annyi mindent, ő egy szeplőtlen hírű családnál keresett lakást és teljes ellátást; így kerültek ők (Lotti kisasszony, az erkölcei és a gyönyörű három cserép duplamuskátlija) hét esztendő előtt a Bástya-sorra, az öreg honvéd katonás fegyelemben tartott házába. Azóta Fräulein Lotti a családhoz tartozik, bár készül, egyre hurcolkodni készül, mert a házban egy fiatalember van: a Franci... Úgyis annyi mindent beszélnek az emberek! Lojzi asszony szüntelen biztatja Lotti kisasszonyt, hogy legyen egészen nyugodt: a Pepi levágja annak a fülit, aki Lotti kisasszonyról valami rosszat merne mondani... A vérontást jobb ugyan kikerülni, - de hát mit beszélhetnének?!

- Az a Franci úgy sincs idehaza soha.

- Hol járhat annyit? - tanakodik Lotti kisasszony.

Az idén, tavaszkor, amikor kidugták a padlásablakon a nemzeti zászlót (Fräulein Lotti varrta) és az Iparoskörben ismét szép szavalás volt arról, hogy „Tiszteljétek a közkatonát!” - Pepi bácsi uzsonnát adott és a Francinak is muszáj volt odahaza kávézni.

Az öreg honvéd ült, uniformisban, a diványon, jobbról s balról az asztal mellett Alojzia asszony és Lotti kisasszony, szemben pedig a Franci.

A nagy időkről regélt Pepi bácsi. A hölgyek kivált a világosi eseményekre szoktak kíváncsiak lenni rendszeren.

- Tu, papa! - szólt Alojzia asszony, - mennyit kapott az a Görgey, amiért titeket úgy elárult akkor?

Pepi bácsi évről-évre följebb summálja a dolgot, mert annyi csak bizonyos, hogy olcsón nem adhatta a hazát.

- Három milliót, legkevesebb!

Alojzia asszony oda pillant Lotti kisasszonyra. Bizony... Annyi tenger pénz!...

- Elárult minket! - haragszik Pepi bácsi.

- Az alattomos! - sóhajt, jelentőségteljesen, Lotti kisasszony:

A Franci buzgón eszi a kuglófot.

- Elárulta a hazát! - ismétli zordonul Pepi bácsi. - Az volt egy gyásznapi mezejük!...

És lassankint nekihevíül az öreg honvéd. Arca kigyullad, nagyon haragszik. Ha ő egyszer találkozhatnék azzal az árulóval! Majd megmutatná ő neki!

- Te Pepi! - kérdi könnyezve Alojzia asszony, - mit csinálnál te, ha egyszer találkoznál vele?

- Mit?... Hogy én mit csinálnék neki, ha én egyszer találkoznék!? - és Pepi bácsi akkorát csap az asztalra, hogy bizton fölborulna a kávéscsészéje, ha Alojzia asszony jókor el nem kapná előle, sikoltván:

- Herr Jesus!

Lotti kisasszony is sikolt:

- Jesus, Márja, Jozef!

A Franci pedig nem jön ki a sodrából. Megitta a kávéját, megette a kuglófot, neki most már menni kell. A Daloskörbe.

A Franci elment.

Alig huzta be maga után az ajtót, Lotti kisasszony sóhajtott egyet. Mélyen és jelentőségteljesen sóhajtott, mint akinek mázsás teher nyomja a lelkét. Nyomban sóhajtott egyet Alojzia asszony is.

Aztán hallgattak.

Pepi bácsi végre elhatározta, hogy leveti az atillát és slafrokkot húz. Már indult, de Lotti kisasszony ismét mélyen és jelentőségteljesen sóhajtott, sőt meg is szólalt, szeliden:

- Mennyi mindent beszélnek az emberek!

Pepi bácsi - tudja Isten mi lelte ma, talán, hogy még uniformisban volt - dühbe borult:

- Már megint beszélnek!? Mi az ördögöt beszélnek annyit, azt szeretném én tudni, Fräulein Lotti?

Lotti kisasszony még szelidebben kezdi a régi nótát:

- Nekem nagyon fáj, hogy annyi év után el kell válnunk. De nekem muszáj elhurcolkodni. Én itt nem maradhatok. Egy leánynak nagyon kényes a helyzete.

Pepi bácsi kitört.

- Papperlapapp! Lári-fári! Nekem már elég volt. Én nem vagyok egy vénasszony, én egy öreg katona vagyok, aki a hazáért küzdött. Franci egy naplopó, a Franci egy lump, de a Fräulein Lottinak mi köze van hozzá? A Fräulein Lottit senki sem bántja a Franci miatt. A Fräulein Lotti hagyjon békében a Francit! Punktum! Minek ez a konspiráció itt fortverend?

- De papa! - csitította őt Alojzia asszony. - Minek anrégolod úgy magadat azért.

- Mit papa!... Nekem ebből a spektakliból már elég. Mi baja van neki mindig a Francival, aki nem bántja sohase őtet? Magának mindig van vele valami. Aztán jön nekem, hogy hurcolkodik. Tessék! Az én házam nem egy absteig-kvartir.

És a matyi is harsányan rikoltozott a konyhában: előre!

Pepi bácsi nem tágított:

- A Fräulein Lotti mindig hall valamit! Az én házamról semmit se ne halljon ezután. Ide jöhet lakni a polgármester leánya is, ez egy anstendig ház. Tessék megkérdezni a városban akárkitől. Ha a Fräulein Lottinak itt kényes, meinetvegen, tessék hurcolkodni, nekem már elég volt.

És úgy becsapta maga után az ajtót, hogy no.

Lotti kisasszony nagyon sírt. Alojzia asszony is sírt.

- Ezt érdemeltem én meg, annyi sok év után!... Egy leánynyal mindenki úgy bánik! Most kikergetnek az utcára!...

Alojzia asszony vigasztalta, hogy nem kell azt úgy fölvenni, de Lotti kisasszony azonnal pakolni kezdett, leszedte az ablakból a három cserép dupla muskátlit és zokogott, hogy majd ír Grácba, az onklijának, az is katona volt 48-ban, mert más is volt még katona... Ha az megtudja, Grácban, hogy ő vele itt most hogyan bánnak!

- Én nem szólok, pedig ha én egyszer szólni akarnék!

Lojzi asszony könyörgött Lotti kisasszonynak, hogy szóljon.

- Nekem nem szól?... Ezt érdemeltem én meg Lotti kisasszonytól annyi év után?

Alojzia asszony nagyon sírt és aztán sokáig beszélgettek, mert Lotti kisasszony szólt és elmondott mindent, amit Franciról hallott a városban.

Jessus, Márja Jozef!

Az öreg honvéd pedig ezalatt a matyi mellett üldögélt a konyhában. Már levetette az atillát... Ami azt illeti, hát ő is szívesen bement volna a hölgyekhez a szobába, - de a katona szava ne legyen futó szellő s amit egyszer kimond, azért helyt álljon a golyók záporában is. (Ilyet is szavalt, nagyon szépen, szintén egy kárpitossegéd.)

Aztán nyolc óra lett s az a regula, hogy kilenc órára mindenki ágyban legyen.

Csak a Franci nincs sohase odahaza kilenc órára!...

Alojzia asszony sírt szakadatlanul, de nem szólt a viláért se. Már az ágy is meg volt vetve és az ágy fölött ott volt a Hit-Remény-Szeretet, amit Lotti kisasszony stikkelt egyszer karácsonyra.

- Na! Hát elhurcolkodik? - szólalt meg végre, csak úgy félvállról, az öreg katona.

Alojzia asszony még jobban zokogott, de nem szólt.

- Az a Franci, az mégis csak egy lump! - tágított szigoruságából Pepi bácsi.

No most!...

Alig lehet megérteni, úgy zokog Alojzia asszony s beszélne, mit csinált a Franci.

- A Fräulein Lottinak muszáj elhurcolkodni! A Fräulein Lotti itt nem maradhat, mert a Franci -

- Mi?! Mi van a Francival megint?

- A Francinak!?! - kiáltott az öreg katona, Alojzia asszony s úgy reszketett.

- A Francinak van egy gyereke, - zokogott valami különös hangon, ami olyan fiatalos volt. - Neki van egy gyereke?

- Nekik van egy gyerekük, - zokog Alojzia asszony s úgy belekapaszkodott az öreg honvéd karjába, mint amikor mind a ketten fiatalok voltak és a templomba mentek, esküvőre.

- Fiu?

Alojzia asszony bólintott.

- Egy fiu! A Francinak!

És éppen akkor érkezett haza a Franci.

Az öreg honvéd nem tudta agyoncsapja-e vagy pedig megölelje.

- Hol az a fiu? Hány éves?

- Nyolcéves mult, - mondta a Franci s nyomban mentegetőzött, hogy ő nem tehet róla, ő már régen meg akarta mondani, de Lotti kisasszony félt és ő is félt.

Az öreg honvéd berohant Lotti kisasszonyhoz. A kisasszony reszketve bújt a sarokba.

- Az a naplopó! Az a lump! A Franci!... Nem kell félni Lotti kisasszony! Én rendet csinállok!

És összecsókolta Lotti kisasszonyt is, a Francit is, akinek van egy fia, a lumpnak, a naplopónak. És abból a fiúból lesz egy katona!

Milyen nagyszerű! Ki hitte volna a Franciról!?! A katonáknál is kiszuperálták pedig őket!

A jubileum

A minap egy színész barátom látogatott meg. Régen láttuk egymást, pedig valaha számtalan éjszakát töltöttünk el együtt s annyi volt a mondani valónk egymásnak... Ő színésznek készült és írni is szeretett volna, én meg írni próbáltam, de szerettem volna színészsze is lenni. Meg egyszerre voltunk szerelmesek is. Ő egy polgár-kisasszonykába, akit csak az ablakon látott néha és írt hozzá fehér verseket, - én Ginát, a színésznőt imádtam és szerettem volna elkárhozni érte. Egyformán boldogtalanok voltunk. Kis legényszobámban reggelig el-eltanakodtunk egy csésze téa mellett, s amikor ránk virradt, teli voltak a csészéink cigarettahamuval. Hogy megvénültünk azóta!

- Téged mi szél hozott Párisba?

- Az illuzióimat keresem, - válaszolt kissé patetikusan s olyan komolyan, mint ahogy húszéves korunkban iparkodtunk megdöbrentő nagy dolgokat mondani egymásnak.

- No majd megkeressük!

- Szeretnék itt jól elszédülni, mint a keringő dervis, hogy aztán, amikor összerogygyanak, belássak a paradicsomba egy-két pillanatig.

Elhatároztuk rögtön, hogy becsatangoljuk hát egész Páris, megnézünk mindent: szobrot, képet, színházat, Pantheont, Napoleon sírját; kimegyünk Fontainebleaubá, Versaillesba; valamelyik táncteremben keresünk két kisasszonyt, egyet, aki hasonlít ahhoz a hajdani fehér kis leányhoz, egyet meg, aki Ginához hasonlítson s egy éjszakát átforduljunk a Montmartreon, befekszünk a café de néant koporsójába, együtt üvöltünk majd a ház mesterek kaszinójában az énekesekkel, a *Rat-mort*-ban esszük meg a hajnali káposztalevest s hazajövet benézünk a morgueba vagy a Notre-Dameba, abba, amelyiket nyitva kapjuk a két szomszédos épület közül. És amikor így összeállítottuk a programot, - ő hanyatt feküdt a diványon, én közelebb húztam hozzá a széket, a közbül eső asztalra helyeztük a cigaretta-dobozt és beszélgettünk. Mire elfogytak a cigaretták, tíz óra felé járt az idő. Alig vettük észre, hogy ránk sötétedett. Gyerünk, keressünk valamerre egy skatulya cigarettát s útközben megebédelhettünk. Színházba már úgy is késő volna menni.

- Hála Istennek!

Ebéd után, mielőtt a Montmartre-ra indultunk volna, leültünk kávézni az aránylag néptelen augusztusi boulevardon, a Napolitainben. Ott éppen szemben fekszik egy színház, a Vaudeville, s bár így nyaranta csukva van, az én barátom még így sem kívánta látni. Hátat fordított neki, s úgy beszélgettünk. Milyen híven emlékeztünk minden kis hajdani apróságra!

- Emlékszel, amikor darabot akartunk írni!...

- Emlékszel, amikor egy bokréta ákác-virágot hajítottunk föl az én kis leányom ablakába?!...

- Hát amikor egy este a hagyományos *gróf* urat láttam befordulni az én Ginám kapuján...

- Hát amikor egy éjszaka elhatároztuk, hogy karthauziak leszünk!

- Meg amikor egy nyáron Egyiptomba készültünk!

- Hát amikor Velencébe vágytunk?!...

Milyen kár, hogy utóbb csakugyan eljutottunk Egyiptomba is, Velencébe is. Szébb volt mindkettő úgy, ahogy mi fiatal, sóvárgó fantáziával elképzeltük.

- Én még ma is, - szólt ő, - valahányszor Velencére gondolok, két képet látok. Az egyik, a régiebb, a primitívebb, ahogy vágyakozva elképzeltem Velencét; a másik, amint a valóságban láttam. És amaz a kedvesebb, az enyim.

- Én is úgy vagyok Egyiptommal.

- Ez az, barátom! Mindennel így vagyunk, még a szomorúságainkkal is. Gyerekkoromban, mosolygó kék tavaszi napon, elkóborogtam egymagamban a tiszaparti mezőkön és ott sírtam néha, sírtam keservesen. Akkor nem tudtam miért s jól esett. Ma bezzeg tudom... Nincs egyéb tragédia, barátom, csak egy, egyetlen egy: az álmaink megvalósulása. Vannak neked még ambícióid?

- Ambícióim?... Megállj csak... Azt hiszem, mégis...

- Nem irigyellek értük. De te örvendj nekik. Te családos ember vagy, nem szabad megundorodnod a mesterségedtől. Lásd, én a csömörig vagyok. Szentelenség tovább is színésznek maradnom, csalom a publikumot. De hát mit csináljak?... Tudod, mit szeretnék?!... Hány hold föld kell ahhoz, hogy éhen ne pusztuljon rajta az ember?

- Biz én nem tudom.

- Talán húsz elég? Vagy tán tíz? Mit gondolsz?... Szóval, amennyi, annyi. Szeretnék venni valahol néhány hold földet, ott meghúzódnam és ott maradék mindig. Magam kapálnám, minden munkát magam végeznék, de egészen magam, ősparaszt módra. Azt enném, amit termelni tudok, a búzát a hátamon hordanám a malomba, az én búzámat!... Szidnám az esőt, lesném a napot... Te! Milyen széppé irigyelném megint mindazt, amitől most torkig vagyok!... Úgy talán el tudnám képzelni még egyszer azon szűznek azt, amire vágyakozni találnék: egy kis leányt, Velencét, vagy egy ideát...

- Ostobaság. Harmadnap megszöknél a kapa nyelétől.

Szótlanul ingatta a fejét, hogy nem, nem!

- De hát mi lelt, tulajdonképpen? Sok az adósságod?

- Adósságom, - válaszolt nevetve, - az van már annyi, hogy nem kell törődnöm vele.

- Szerelmes vagy?

- Van olyan hónap, hogy háromszor is. De ne keresd, megmondom én: azt hittem, hogy művészet az, amit csinálok, pedig csak komédia. Utálom a kulisszákat, egykor legkedvesebb szerepeim közben is, látom a festetlen oldalukat. Képtelen vagyok hinni abban, amit csinálok, szégyenlem, amikor komédiázok... Megvalósultak az álmaim örökre... Vége a színésznek. Emlékszel az öreg Szilágyira?

- Aki rendesen Hamlet apjának a lelkét adta Kolozsvárt? Hogyne? Csapni való rossz komédiás volt. Él még?

- Él s csalódot, barátom, mert egyike az öreg a leghatalmasabb színész-temperamentumoknak. Évek óta tartó kínlódásaim után az öreg értette meg velem a multkor, hogy nincs mit keresnem a színpadon. Azóta vagyok ilyen veszett lelkiállapotban. Ide hallgass. Magam is lenéztem gyermekkoromban azt a magyarnadrágos vén pozórt, aki szüntelen úgy járkált az utcán, mintha korona volna a süvege alatt s adta a nemzet napszámát, pedig semmi hasznát nem vette a társaság. De hát tudtuk, hogy emberemlékezet óta színész s egy direktornak sem volt lelke elcsapni. Harminc-nyolcvan forint havi fizetést kapott és tulajdonképpen akkor kezdtem törődni vele, amikor ezt hallva, elcsodálkoztam, hogyan él meg hát ennyiből? Megélt, egy garassal sem volt adósa senkinek, rongyosan se látta soha senki. Vagy harminc esztendeig az ördög sem törődött vele, aztán veterán lett, Szilágyi bácsija mindenkinek s még

kevesebbet törődtek vele. Néhány év előtt kíváncsivá lettem rá, közeledni próbáltam hozzá. Ridegen fogadott. Bele telt néhány hónap, amíg egyszer elfogadott tőlem egy szivart. Zsebre tette, hogy majd ebéd után szívja el. Néhány hét múlva, egy próba után oda jön hozzám a színház udvarán s megkínál egy szivarral. Biztosítlak, hogy ugyanaz a szivar volt, amelyet tőlem kapott; megismertem, hisz görbe úton jutok a jó szivarjaimhoz. Ezután még kíváncsibb lettem az öregre. Következetesen próbáltam rajta minden kulcsot, de nem nyílt az meg, barátom semmiféle praktikára. Eh! - gondoltam - bizonyosan üres az öreg s azt őrzi. Vagy tán nem őríz semmit, olyan taplólelkű, megpudvásodott vén ember, aki félti a nyugalját...

Egyszer, - egész véletlenül, mert hogy ilyen kulcs járja, az eszem ágába se jutott volna, - Shakespeareről kezdtem vele beszélgetni. Képzeld, azt látom, könyv nélkül tudja összes Shakespeare-szerepeimet. No megvagy öreg! - gondoltam magamban. Neki biztattam a fiúkat, fedezzék föl Szilágyi bácsit s lovalják neki Lear királynak, hogy adjuk, ha eljátsza. Nem tudom, hogy vette neszét, de másnap félrehívott az öreg és szép egyszerűen így szólt hozzám: „Minek akar belőlem bolondot csinálni, öcsém uram?” Elszégyeltem magam, mentegetőztem, hidd el, én is őszintén, olyan megható volt a hangja. Kértem, hogy ne haragudjék. „Dehogy haragszom. Hiszen...” Akart még mondani valamit, de meggondolkozott s nem szólt. A mult héten valahogyan híre ment, hogy ötven esztendeje színész Szilágyi bácsi. Megkérdeztük tőle, igaz-e? Azt mondta, hogy igaz biz az. No, ezt megparádézzuk!... Valamelyikünk nyugdíjat is reklamált az öregnek s elhatároztuk, hogy lakomát rendezünk neki búcsúzóul. Rám osztották ki a dikciót. A lakoma napján, délelőtt, beállít hozzám Szilágyi bácsi. Egy jókora csomag volt a hóna alatt. Meglepetve ugrottam ki az ágyból, hogy ugyan mi hozta el hozzám?... Soha ki nem találád. „Szerezzen nekem, öcsém uram, egy nagy örömet ma este!” szól nyugodtan hozzám. „Szívesen Szilágyi bácsi, mi jót kíván?” válaszoltam neki. „Ma este, azon a lakomán, szeretnék méltóan elbúcsúzni a szinpadtól. Úgy tudom, öcsém uram lesz a szónokom. Hát adja majd át a dikciója után ezt nekem.” És mintha a kellékesre bízott volna egy levelet, amelyre majd szüksége lesz a szerepe közben, letette asztalomra a csomagját, kezét nyújtott, sarkon fordult s ott hagyott. Kibontom a csomagot, egy újdonság új fekete bőrtok volt benne; kinyitom s majd hanyattestem, - egy ezüst babérkoszoru volt a tokban...

A koszorú alján, az ezüst szalagra föl volt vésvé: „Szilágyi István ötvenéves jubileumára, 1846-1896”... Tudod, hogy eszembe se jutott kacagni?! Az jutott eszembe, hogy vont a magától éveken át, talán a falatjait, talán a pipát s a meleg szobát, az öreg, amíg összekuporgatta arra az ezüstkoszorúra a három-négyszáz forintot. Meg biztosítlak, hogy olyan méltóságos volt, mint egy vén király, amikor kiment tőlem. És mondom, egy szóval se igazolta azt, amit csinált, rám bízta, hogy tegyem őt nevetségessé, ha akarom... Egész nap zsenirozott a dolog. Este, amikor a lakomára gyülekeztünk, úgy éreztem magam, mint amikor színpadra kellett állnom s nem tudtam a szerepemet. Ha láttad volna azonban az öreget, hogy milyen majesztással foglalt helyet az asztalfőn!... Lestem, mit csinál?... Nem volt azon az emberen nyoma se egyébnek a kellő ünnepi hangulatnál...

Végre rám kerül a sor. Fölállok s összehordtam egy rakás badarságot a félszázadról, a nemzet napszamosairól stb. Egyre az öreget ügyeltem. Azután csöngetek s a mély csöndben átnyújtom neki az ezüst koszorút. Szilágyi bácsi föláll, beszélni akar: „Kedves barátaim...” - de itt elszakad a hangja, reszkető kézzel, de lassan, fölemeli a koszorút s a szívére szorítja és megerednek a könnyei... Valamennyien sírva fakadtunk, olyan jelenet volt az, magam is úgy rítam, a mint egy szakácsné a Romeóék sorsán...

Az ilyen ember való színésznek! Most pedig gyere, menjünk a Montmarttrera, a café de néant koporsójába, vagy a hová akarod.

Anti bácsi és Jóska bácsi

I.

- Ami engem illet, - beszélte Anti bácsi a Körben s két öreg úr, a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész, rá-rábólintottak szép csöndesen, - ami engem illet, én mégis csak a békességet szeretem. Nincs is annak párja, a nyugalomnak. Nem értem, hogy némely ember erőnek erejével háborítja az életét!... Há'szen, volna okom nékem is a boszúságra elég, de inkább hallgatok. Ne szólj szám, nem fáj fejem!... A hivatalban úgymint mérgező lehet az ember eleget. Ha én ma a baloldalra teszem a tintatartót, szent, hogy holnap reggel az asztal jobboldalán találom!... Az embert a guta üthetné meg. A minap is... No, de inkább nem szólok! Fő a békesség!... Az ember inkább tűrjön valamit.

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész helyeslőleg bólintottak, mert ők is teljesen egyetértettek Anti bácsival.

- Még a szivar se ízlik már az embernek, - folytatta Anti bácsi. - Rendesen ötös kubát szívok, de ezzel is halálra mérgező lehet az ember!... Hej, az én időmben!... Azok a régi jó kassai négyesek!... Az volt a szivar!... De hát inkább nem szól az ember. Minden elmulik.

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész, helyeslőleg bólintottak erre is.

Anti bácsi pedig így folytatta:

- Ugyan mi lenne a világból, ha mindenki olyan volna, mint az én Jóska barátom?... A Kovács Jóska, szegény! Amikor összeköltöztünk, azt hoztuk be, hogy esténként megteázunk odahaza. De azzal is mennyi baj volt!... Egyszer spiritusz nem volt; máskor a cukor fogyott el... Azt is abbahagytuk hát. Vacsora után mindjárt lefekszünk, mert hát mégis csak legjobb az ágyban. Nem igaz?... De a Jóska, ő ott se tud békiben maradni. Ha az ujságok fölmérgezik, nem bírok vele. Szidja a kormányt, mint a bokrot. A papokat is mindig szidja mostanában. És mindig fenyegetőzött, hogy ő inkább kivándorol Amerikába, mert ő ezeket az állapotokat nem nézheti tovább!... No, bizony! Mintha Amerikában nem lenne kormány! Mintha Amerikában nem lennének papok!... Szegény Jóska!... Az, hogy ő nagyon hevesvérű ember még mindig. Pedig, velem együtt, túl van ő is már a hatvanon. Mindig bajt szerez magának. Tudjátok: tavaly is az ellenzéki jelöltre szavazott. Beszéltem én neki eleget, akkor is, hogy az az ő egy szavazata vagy ide, vagy oda, azért mégis csak a kormánypárti lesz a képviselő és csak a hivatalban árt vele magának, - beszélhetek annak! Aszondta, hogy én nem vagyok magyar!... Hm!... Az ilyenre nem is felelek neki... Mert valami kormánynak csak kell lenni az országban!

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész, helyeslőleg bólintottak.

Anti bácsi szép nyugodalmasan beszélt tovább:

- Én nem szeretek politizálni, mert abból mindig csak disputa lesz... Meg a másik bogara, szegény Jóskának: valami muszka író... Hogy is híjják csak?!... Aszondja Jóska, hogy az maga talpalja a csizmáit, pedig gróf. Hogy is híjják csak?!... Aszondja Jóska, hogy az a gróf nem eszik húst és kenyerét megosztja a parasztjaival. És Jóska nagyba esküdözött, hogy ő is így tesz, pedig már évek óta gyomorbeteg és minden nagyon könnyen megárt neki. Mondtam is, késő már, hogy az ember hatvanéves korában kezdjen el ilyesmit, de ő csak kiabál, hogy sohase késő semmi! És mondtam, hogy neki nincsenek parasztjai, amire dühbe jött s aszondta, hogy vén számár vagyok!... Rosszul esett, annyi szent, nem is tűrném el mástól az ilyesmit, de tudom, hogy ő úgymint megbánja másnap. Nem érdemes egy szóért összeveszni! Azért mégse

lenne minden embernek kenyere. Már egyszer magam is elolvasom, ugyan mit írka-firkálhat az a gróf?...

Ezt is helyeselte a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész.

Anti bácsi mondta tovább:

- Nem tudom veled megértetni, hogy vén legények vagyunk mi már. Ő aszondja, hogy ő nem vén. No jó! - mondom, - hát csak én vagyok vén, azért hallgasson hát én rám! Istenem! ha az ember mindig igazságot akarna!... Én azt tapasztaltam, hogy nem éppen az igazságban van a boldogság, ezen a világon! A Jósának például jólesik, ha ő úgy kitorhat a politika miatt, azért, mert neki olyan a természete; az volna baj, ha nem törhetne ki. Nem igaz?... Én meg olyan vagyok, hogy szeretem a békességet, de azért nem követelem, hogy minden ember olyan legyen, mint én, mert más is boldog akar lenni. Hát nincs igazam?... Így vagyok a Jósával is. Nekem is megvannak a magam bogarai, néki is van elég. De azért mi szépen összeférhetünk!... Teszem, ő nem szereti a pénteki napot, én meg a tizenharmadikától irtózom. Fogja magát, kihúzott a fali kalendáriumból minden pénteki napot! Aszondja: számár-ság, hogy péntek is van a héten!... No már most, én is huzogassam a tizenharmadikát?... Annyi szent, hogy tizenharmadikán mindig ér bennünket valami és az a história is péntekre esett.

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész szép csöndesen várták, hogy miféle história?

Anti bácsi rágyújtott egy másik ötös kubára és beszélt tovább.

(Meg kell említenünk, hogy vasárnap volt, rekkenő augusztusi délután, a Kör tagjai a kertben kugliztak, - csak ők hárman bóbiskóltak, betett zsaluk mögött, a teremben. És igen sok légy mászkált a feketekávés csészék körül.)

- Ami engem illet, - beszélt Anti bácsi, - én nem szeretem a tavaszi időt. Nem tudom, más is úgy van-e vele, de a tavasz nekem csupa betegség. Mihelyt a hó olvadni kezd, engem mintha kicserélnének. Vérutulásaim vannak, szédülök, nem találok a helyemet sehol. Amint valami kis időváltozás készül, azt már az én balkarom érzi előre. Eleget próbáltam, kúrálom húsz esztendeje, nem a', nem használ annak semmi... Majd csak a homok, künt a házsongárdi temetőben, a' majd használ!... Amikor még az iktatóban dolgoztam, ott egyre nyitogatták rám azt a fene ajtót, egy nap százszor is betettem, ott szereztem ezt a csúzt. Mert olyanok az emberek! A világeért be nem tennék maguk után az ajtót.

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész helyeslőleg bólintottak.

- Mondom, - folytatta Anti bácsi, - kivált tavasz elején, iszonyu, hogy mit szenvedek én ezzel a balkarommal! Van olyan éjszaka, hogy a szememet be nem hunyom vele. Forgolódom az ágyban, így is fáj, úgy is fáj. Aztán ami fekete az emberben, az még feketébb lesz úgy éjszaka... Jobb nem szólni róla. Alig várja az ember azt a reggelt! Ha holdvilág van, csak még rosszabb! Mind úgy vagyok, mintha várnék valakit, aki nem jön... És egyre attól félek, hogy egyszer csak majd ott áll az ágyam mellett valaki... Hát mondom, éppen ilyen holdvilágos rossz éjszakám volt a tavaszkor, amikor a Jóska kirukkolt nekem a dologgal. Jaj! hogy meg-rémített.

Anti bácsi, mintha azt várta volna, hogy szól valamit a megyei fizikus, vagy talán a nyugalmazott tiszti ügyész?

Azok nem szóltak.

Anti bácsi tehát, mondta tovább:

- Már azt észrevettem én, hetek előtt, hogy dugdos előlem valamit a Jóska. Nagyon rossz-kedvű volt, mindegyre disputálni szeretett volna velem... Gondoltam, tán a politika?!... Talán

megint írtak valami bolondot az ujságok?... Vagy talán az a muszka gróf zavarta meg ismét a Jóska fejét?... De csak hagytam. Bizsergett már nagyon a balkarom. Aznap, - március tizenharmadikán! - levelet kapott a Jóska, meg egy kis pakkot is, a postán.

Nem kérdeztem, pedig kíváncsi voltam, de tudtam: ha megkérdem, hát aszondja, hogy kíváncsi vén számár vagyok! Mert: ilyen!... Aztán, hogy nem kérdeztem, azért dühösködött. Hogy a kutya se törődik ő velem! Én csak hallgattam. Nem akartam, hogy ebből is veszekedés legyen. Este aszondja: „Ezt az órát kell megcsináltatni!...” Miféle órát? - kérdem. Miféle órát?! „Hát ezt az órát!” - s elém lök egy kis ezüst zsebórát. - Ez jött a postán? - kérdem. „Hát mi a fene jött volna?!” Ki küldte? - kérdem. „Hát ki küldte volna?!” - támadt rám dühösen. - „Egy barátom küldte, Bajáról! Mit bámulsz? Tán azt hiszed, hazudok neked!?” Már akkor nagyon dühös volt. Hát csak bólintottam, hogy békesség legyen. „A levelet is az írta. A barátom! Ha tudni akarod!” Jó, jó! - gondoltam magamban, velem ugyan össze nem veszel. Elég nekem a magam baja! Mert a karom! mintha késsel hasogatták volna!... Nézegettem az órát. A rugója pattant el... Sohase hittem volna, hogy olyan emlékezetes lesz nekünk az az óra!... Aztán, hogy lefeküdtünk, akkor kezdődött még csak az én mulatságom, a karommal. Alig tudtam megállni jajgatás nélkül. Mintha ezer milliom tú futkosna az ember karjában! Aszondják, a vérben van valami.

A megyei fizikus kétszer is bólintott erre és bólintott a nyugalmazott tiszti ügyész is.

- Hát egyszer csak, - beszélte tovább Anti bácsi, - ott áll az ágyam előtt a Jóska. Szerencse, hogy mindjárt ráismertem a holdvilágban. „Alszol?” - kérdi mogorván. - Dehogy alszom, - mondok, - megint valami idő lesz... „Beszélni akarok veled, Anti!” Nagyon furcsa hangon szólt. Vagy csak nekem volt olyan furcsa, abban a nagy éjszakai csöndben?... A hold éppen a fali óránkra tűzött. Az órán háromfertály egy volt, de tudtam, hogy pont éjfél van, mert az órát rendszeren előre szoktuk igazítani háromnegyeddel. Jól esik az embernek reggel, az ágyban, ha tudja, hogy siet az óra. A Jóska hirtelen aszondja: „Nekem van egy gyereke. Egy kis leány. Azt én ide hozom.” Nem is ijedtem meg. Azt hittem, bolondokat beszél a Jóska, bizonyosan álmában. Mert álmában is beszél, veszekedik is. Ráhagytam: Jól van, Jóska! jól van! most csak eredj, feküdj le! De rám támadt: „Az öregapádat nézzed bolondnak, ne engem. Most tanácsolj valami okosat, ha olyan nagyon bölcs vagy!” Komolyan beszélsz? - kérdem. Bólintott. - Aztán hol az a gyerek, hogy nekem eddig egy kukkot se szóltál róla. „Hogy a fenébe szóltam volna!” - haragudott a Jóska, - amikor magam se tudtam, hogy hol van! Meg azt se hittem, hogy van... Nem hittem annak az asszonynak... De most már tudom. Most megyek s hozom!” Régi? - kérdeztem tőle. - „Lehet úgy tizenkét-tizenhárom esztendő” - dörmögött a Jóska. - Persze! - gondoltam magamban, - tizenhárom!... Hanem azért nagyon megijedtem mégis. Bevallom, mindjárt az jutott eszembe: no, tessék! még csak egy gyerek hiányzik! hogy bőgjön majd itt a nyakunkon éjszaka!... Mert nincs iszonyúbb a gyerek-sírásnál.

Óh, azok ketten, a megyei fizikus s a nyugalmazott tiszti ügyész, ők is bólintottak.

Apránkint vallotta be Jóska, hogy eleinte rá se gondolt ő a gyerekekre. Azt se tudta jóformán, hogy neki gyereke van. Az asszony se háborgatta vele. De utóbb, - mert olyan az ember, annyi szent, az ember mindig utóbb bánja csak meg, amit csinál, - később, amikor vénült, eszébe jutott, hogy neki talán mégis van egy gyereke valahol!... És aszondja: mostanában már, ha látott egy kis csavargót az utcán, mintha mindannyiszor hátra ütötték volna és azt gondolta, hátha az övé is úgy kódorog az utcán és úgy rugdossák küszöbről-küszöbre... Amikor ezt így bevallotta nekem a Jóska, bíz' Isten, magam is megsajnáltam azt a gyereket. Én ugyan nem vagyok olyan ellenzéki, mint a Jóska, de már azért csak magam is azt mondom, hogy az olyan apátlan-anyátlan gyerekek dolgában mégis tehetne valamit a kormány... Elég az hozzá, Jóska azzal a bajai barátjával kerestette a gyereket. Az a Jóska bajai barátja azt

írta, hogy az asszony, az ott van Baján, férjhez ment egy vasúti munkáshoz és azt írta, hogy az asszony aszondja, hogy a gyerek egy kisleány, csakugyan a Jóskáé. És azt írta, hogy a leányka Ercsiben van szolgálatban. És elküldte egyuttal Jóska barátja az óráját is, hogy igazítsa meg a rugóját. No, ami azt illeti, az is nagy ellenzéki ember lehet. Én nem ismerem, de hogy éppen ilyenkor jusson neki eszébe az órája! Nem igaz?

A megyei fizikus és a nyugalmazott ügyész is különösnek találta a Jóska barátját.

- De a Jóska! - folytatta Anti bácsi. - Hogy az ő leánya szolgál! Hogy az ő leánya tizenhárom esztendőskorában már a más cselédje!... Hogy ilyen hitványság is csak embertől telik ki!... Hogy ő megy, azonnal megy és megkeresi a gyereket és bocsánatot kér tőle!... Hogy ő itt az emberiség nyomorúságán jajgat és azalatt a saját gyereket ütök, rúgják mások!... De hát bizonyos vagy benne, hogy a tied az a gyerek? - kérdeztem, - mert jó mégis, ha az ember a mai világban óvatos az ilyesmiben. - „Az enyém!” - esküdözött a Jóska. Mert ő olyan! Most már egy makulát se tágított volna. Most már a fejibe vette, hogy neki gyereke van. Már én ismerem a Jóskát, hát inkább nem szóltam, csak békesség legyen. Különb... Ha jól meggondolom és ha a szívemre teszem a kezem, - bíz' én magam is csak olyanformán volnék az ilyesmivel. Ha én egyszer azt gondolnám, hogy valahol van egy gyerekem!?... Mert van abban az érzésben valami! Az ember mindjárt nem érzi magát az életben olyan egymagára. Nem igaz?

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész, szép csöndesen, bólintottak.

- Csak attól féltem: hátha becsapják a Jóskát?... Mert ő csak beszél, ő haragszik, de azért könnyen elbánhat ám az emberrel egy asszony. Az asszony furfangos népség, aszondják.

Hevesen bólintott s hasonló nézetten volt a megyei fizikus is. A nyugalmazott tiszti ügyész szintén.

- Nem sok dolgom volt velük az életben, de ahány fehérnépet ismertem, az még mind rászedett. Mondok a Jóskának: te, Jóska, én is elmegyek veled Bajára, együtt keressük inkább azt a gyereket! ketten mégis jobban eligazodunk, mert tudod, jó, ha az ember elővigyázó az ilyen esetben!... De a Jóska rámtámadt, hogy micsoda számárnak nézem én őtet! Hogy őt senki rá nem szedi! Hogy ő mindjárt megismeri a gyereket!... Szóval, kiabált velem, mint ahogy szokott. De aztán lecsillapodott a Jóska és egész éjszaka a gyerekről beszélgettünk. Annyira, hogy még az én karomból is kiállt a fájás. Jól meghánytuk és vetettük az ügyet, még neveltünk is egyet-egyet, hogy majd mekkorát néznek a gyereken, ha beállítunk ide vele!... Azt is elhatároztuk, hogy jól gondját viseljük a gyerekeknek. Utóvégre velünk is meglehetne, ott, a mi lakásunkon, - de majd mégis, nevelőbe adjuk talán. Abban állapotunk meg, hogy a Jóska bebiztosítja az életét, hogy maradjon a gyerekekre valami, meg én is csinállok valamit... Ami azt illeti, nekem sincs az életben senkim, semerre. Elhatároztuk, hogy majd férjhez adjuk annak idején, tisztességesen!... Ha jól meggondolom, tulajdonképp szerencse az embernek egy ilyen gyerek! Csak attól féltem: hátha nem találja meg a gyereket a Jóska?! De ő azt mondta, hogy ne beszéljek szamarakat és megint, szinte megharagudott rám. Harmadnap reggel, - mert pénteken nem akart indulni, - elment Bajára, a gyereket megkeresni.

Eddig mondta Anti bácsi.

Ekkor bejöttek a kertből a kuglizók. Anti bácsi nem akart előttük beszélni. Megigérte a megyei fizikusnak és a nyugalmazott tiszti ügyésznek, hogy majd jövő vasárnap elmondja a többi.

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész bólintottak, hogy jó, - majd a jövő vasárnap.

Aztán jött Steiner bácsi, a polgári iskolai igazgató, és ők négyen tarokkoztak este hétig.

II.

- Ami engem illet, - beszélte Anti bácsi a Körben s a már említett két öreg úr, a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész, rábólintottak szép csöndesen, - ami engem illet, bevallom, nagyon vártam vissza a Jóskát, amikor elment. Az ember olyan, összeszokik valakivel, aztán nagyon hiányzik az embernek, ha elmegy. Én is így voltam a Jóskával. Az én természetem már ilyen. Ha én megszokok valamit... Teszem, ez a csúz a balkaromban! Mennyit szenvedek vele, de azt hiszem, ha egyszer egészen elmaradna, talán még ez is hiányoznék. Az ember, a mi korunkban, már nem igen szereti a változást. Pedig a mai világban mindent olyan könnyen fölforgatnak! Még itt a Körben is, egyre van valami új módi... Huszonnyolc esztendeje, hogy minden vasárnap délután oda, az ajtó mellé akasztottam az esernyőmet, a multkor keresem, nincs ott a fogas... Eleget bántott, de hát inkább nem szólok. A mai világban, jobb ha hallgat az ember. Bezzeg, a mi időnkben!...

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész helyeslőleg bólintottak, mert ők is teljesen egyetértettek Anti bácsival.

- De hát, hogy mondom el, mi lett a Jóskával - folytatta Anti bácsi s a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész szép békességben várták, hogy mi lett a Jóskával?

Anti bácsi azonban rágyujtott elébb egy ötös kubára.

(Meg kell említenünk, hogy ismét vasárnap volt, csak olyan rekkenő augusztusi délután, mint a mult vasárnap; a Kör tagjai a kertben kugliztak, - csak ők hárman bóbiskoltak, betett zsaluk mögött, a teremben. És igen sok légy mászkált ma is a feketekávés csészék körül.)

- Ami engem illet, - beszélte Anti bácsi, jóízűt szippantva ötös kubájából, - én mindent elkészítettem, gondoskodtam mindenről, amíg a Jóska odajárt. Vásároltam spirituszt, cukrot, teát, vettem egy-egy kiló sonkát; este pedig, magam vettem meg az ágyat a gyerekek a diványra, ezzel a csúzos karommal. Odatettem egy párnát az én ágymból, meg a Jóska ágából is egyet, az utazóbundánkat tettem neki alulra, hogy jó puhán feküdjék. Annyi szent: nagyon kíváncsi voltam a gyerekünkre. Egész nap esett, közbe-közbe hullott egy kis márciusi hó is. Én nem tudom, mire való az a hó márciusban?! Hogy csak annál nagyobb legyen a csata az utcán. Az ember összefázik, kész nátha! Ha egyszer tavasz, hát legyen tavasz!... De már az idő se olyan, mint régente.

Ezt is helyeselte a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész.

- Végre, - folytatta Anti bácsi, - hazakerült a Jóska. Csupa sár volt. Beállít, egy kukk nem sok, annyit se szólt. Csak ránéztem, láttam mindjárt, hogy baj van. Ismerem én a Jóskát! Nincs a világon senki, aki jobban ismerné a természetét, mint én. Nagyot mondok, de az édesanyja se ismeri a Jóskát jobban, mint én.

Anti bácsi, - rendes szokása szerint, - mintha azt várta volna, hogy szól valamit a megyei fizikus vagy talán a nyugalmazott tiszti ügyész?

Azok nem szóltak.

Anti bácsi tehát mondta tovább:

- Hát? - kérdem a Jóskát - nincs?... - „Hogyne volna!” - mordul rám dühösen a Jóska. - Ha megvan, hát hol van? - kérdeztem szeliden. Mert ilyenkor nagyon szeliden kell ám bánni vele, különben megköti magát s harapófogóval se vehet ki belőle az ember semmit. Rámförmedt, hogy mi a fenét vallatom! Hogy mi az istennyilát akarok vele megint!... Már ahogy szokta. Mert áldott ember különben, de a természete, az egy kicsit nehéz neki, a Jóskának. De mondom, én már ismerem a veséjét is. - Jóska! Jóska! - szóltam még szelidebben, - hát ezt érdemlem én tetőled! Lásd, vettem spirituszt is, cukrot is, teát, meg sonkát, ágyat is magam

vettem neki a diványra, ezzel a csúzos karommal... Aszondta erre dühösen: - „Ki a fene mondta, hogy spirituszt vegyél! Fujd föl a cukrodat, meg a sonkádát!... A gyerek az enyim, mit avatkozol a dolgába!... Azt csinálom a gyerekekkel, ami nekem tetszik! Punktum!” - Jó, jó, - gondoltam magamban, - ezt most valami leli, de majd kifujja magát, aztán lecsillapodik. Már én ismerem jól a Jóska nehéz természetét. Hát csak vártam. Az okosabb enged!

A megyei fizikus kétszer is bölintott erre és bölintott a nyugalmazott tiszti ügyész is.

- Szó nélkül járt föl s alá a szobában a Jóska, - folytatta elbeszélését Anti bácsi. - Én csak hagytam. Járga ki magát. Egyszer megáll a divány előtt. „Hát ez az ágy mi a fenének itt? - kérdi tőlem mogorván. Há'szen mondtam már: a gyerekek vettem. „A gyerekek!” - szólt szelidebben, de azért többet nem szólt, a sipkáját se vette le a fejről. A kezét zsebredugta és nagyokat lépett. Iszol egy csésze teát, Jóska? - kérdeztem szeliden. „Nem iszom.” Hagytam megint egy darabig s aztán kérdeztem: Hát egy falat sonka nem kell? „Nem kell!” Járgált tovább... Egyszer csak megáll előttem. Nem vagyok ijedős természetű, de akkor borsódzott a hátam s azt gondoltam magamban: most valami olyat mond nekem ez a Jóska, amiből bizonyosan nagy szerencsétlenség lesz!... Mert hogy a szeme is nagyon csillogott. Aszondja és csak úgy fulladt a hangja, szegénynek: „Te Anti! Te engem ugy-e becsületes embernek tartasz?” Micsoda kérdés! - gondoltam magamban. Mondtam is neki hát persze, hogy becsületes embernek tartalak én téged, Jóska! Bölintott és azt mondta, hogy nagy számár vagyok, ha én őt becsületes embernek tartom. Hát ezt megint mi leli? - gondoltam magamban, de már azt tudom, hogy ilyenkor jobb, nem szólni neki. Egy darabig nézett rám, aztán nekieredt s megint csak járgált a szobában tovább. Jó vártatva, végre is szóra fanyarodott az én Jóskám. És az a furcsa, hogy ilyenkor aztán egész csöndes, szinte szomorú a hangja. De aszondják, a hangos természetű, hamar mérges ember mind ilyen.

A megyei fizikus szakértően bölintott és bölintott, helyeselve az állítást, a nyugalmazott tiszti ügyész szintén.

Anti bácsi pedig elővette tajték szivarszopókáját s belétevé az ötös kuba végét, szippantott néhányat és a füstöt a szépen barnuló tajtékszivar-szopókára fujván, így folytatta az esetet:

- Szegény Jóska!... Mintha hallanám!... Aszondja azon a csöndes, szomorú hangon: „A gyerek az enyim, az bizonyos! Szakasztott ilyen tatár koponyája van, mint nekem. Meg a szeme is ilyen szürke. Azt is láttam, hogy benne van az én fajtám veszekedett természete. De hogy micsoda nyomoruságból szedtem én ki azt a szegény kis fattyút!... Arról nincs fogalmad! Arról a mizériáról embernek nem lehet fogalma!... Kerestem szegénykét, mint a tűt, de csak akkor döböntem meg, amikor rátaláltam. Először a vasutnál firtattam. A vasutnál aszondták, hogy Mihálynak hívják azt az embert, aki feleségül vette azt az asszonyt, meg annyit mondtak, hogy valahol az alsóvárosban laktak. Összejártam az egész alsóvárost. Benyitottam minden vacokba. Hát tudod Anti, azt a piszkot, semmiféle állat nem bírná ki, ott csak ember tud megélni...” És elkezdett a Jóska okoskodni. Emlegette megint azt a muszka grófot, akinek az írásaira már csakugyan kíváncsi kezdek lenni magam is. Aszondta: „Annyira csak ember sülyedhet, hogy azután megszűnjék ember lenni és állatiasabb legyen az állatnál!” És aszondta a Jóska: „Szerettem volna rájok gyújtani a fedelet, hogy velük együtt pusztuljon az a szenny, az a megalázó nyomor!”

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész nem szóltak, de mintha az egyik, egy kissé, megcsóválta volna a fejét. És talán a másik is.

Anti bácsi nyugodalmasan beszélt tovább.

- Vártam, hogy mikor kerül hát már sor a gyerekekre?... De hogy a Jóska egyre csak a nagy nyomoruságért haragudott, én kérdeztem tőle: Aztán a gyerek is ott volt, abban a nagy nyomoruságban? Erre még jobban megharagudott a Jóska. Hogy micsoda kíváncsi vénasszony

természet szorult én belém!... Hogy ne járjon a szám mindegyre, amikor ő beszél!... Pedig én nem is igen szóltam. Aztán még dühösebben mondta: „A fenét volt! A gyerek nem volt ott! Hanem az anyja, az ott volt. Meg egy csomó maszatos gyerek!... Mer’ a gyerek, az terem, mint a gomba. Mennél nagyobb a piszok, meg a nyomoruság, annál szaporább a gyerek. A kemence mellé egy mocskos szűr volt hajítva, azon is nyivákolt egy szopós gyerek. A sarokban, egy dagasztó teknőben, ott is egy gyerek pityergett. Mondtam neki, hogy a gyerekért jöttem!” Kinek? - kérdeztem, vesztetre, mert ezért is összeszidott. Hogy micsoda vén számár vagyok!... „Kinek!?... Hát az asszonynak! A gyerek anyjának!... Mondtam neki: hogy ide a gyerekekkel!... Elkezdett bőgni. Mindegyre kezét akart csókolni. Sopánkodott...” Hát megismert? - kérdeztem. A Jóska bólintott. Te, Jóska! - kérdeztem, pedig tudtam, hogy megint rám förmed, - aztán hogy néz ki az az asszony? Az a különös, hogy Jóska nem haragudott meg ezért a kérdésemért. Vállat vont s nem is felelt rá. „De hát ezelőtt csak szép volt?” - kérdeztem. „Az ördögöt volt! Sohase volt szép. Egészséges paraszt néember volt, - de most... Különben, mit faggatsz itt te engem?! Mi közöd ahhoz az asszonyhoz!? Csunya, vén, szutykos, és punktum. Elkezdett sopánkodni, hogy milyen szerencse, hogy én eljöttem! Hogy milyen aranyos, milyen szép az én leányom, a Rózsika! Hogy milyen boldog lesz majd a Rózsika, ha engem meglát!... Hát hol az a Rózsika?... „Kisült, hogy a Rózsika nincs ott, hogy szolgálatban van!...” Nem is szeretek rágondolni, mi mindent nem mondott erre a Jóska! Hogy vádolta, szidta önmagát!... Annyi szent, magam is nagyon sajnáltam szegény Jóskát. Meg a gyereküket is sajnáltam... Pedig, ha azt vesszük, talán jobb, hogy szolgálatban volt s nem ott, az anyja mellett abban a nagy nyomoruságban. Végre is, a cselédnek nincs olyan rossz dolga, ha jó helyre kerül. A mai világban, úgylis nagyobb úr már a cseléd, mint a gazda. Az ember, maholnap már, parancsolni se mer nekik!

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszt ügyész szép csöndesen bólintottak, mert ugyanily nézetten voltak ők is.

- Elég az hozzá, - folytatta Anti bácsi, - hogy az asszony elment Rózsikáért, a Jóska pedig adott az asszony urának, a Mihálynak öt pengőt készpénzben. A Mihály nagyon örült az öt pengőnek és csak annyit mondott Jóskának: „Én a téns urat nem is ösmértem eddig!”... Aztán, hogy elékerült Rózsika, még jobban sírt, jajgatott és sopánkodott az asszony. De Jóska aszondja, hogy a gyerek nem szólt egy kukkot se, mindig egyforma maradt, se szomorú, se víg. Csak az asszony obéogatott, hogy az ő aranyos Rózsikája! az ő drága, az ő egyetlen szép Rózsikája!... Csak úgy áradt belőle a könny, meg a szó. Mint már az asszonynépségből szokott.

Ismételten bólintottak, azok ketten, a nyugalmazott tiszt ügyész és a megyei fizikus.

Jóska aszondja, ő lelkire kötötte az asszonynak, egy kukkot se szóljon a gyerekeknek, hogy Jóska az apja! Meghagyta neki, hogy csak annyit mondjon a gyerekeknek: most ez az úr elvisz téged és nem kell szolgálnod és jó dolgod lesz... Jó... jó! (és Anti bácsi is többször bólintva) ismerjük az effélé!... Majd hogy annak ne szólt volna az anyja! Mintha ilyesmit el tudna hallgatni az asszonynépség!

Kicsinylőleg mosolygott a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszt ügyész szintén. Bólintottak is.

Anti bácsi, annak rendje s módja szerint, szép apróra mondta volna tovább, de már hallatszott az udvaron a polgári iskolai igazgató, Steiner bácsi erős létegzetvétele, - Anti bácsi tehát megígérte az uraknak, a megyei fizikusnak és a nyugalmazott tiszt ügyésznek, hogy majd jövő vasárnap elmondja a história végét.

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszt ügyész bólintottak, hogy jó, - majd a jövő vasárnap!...

Aztán Anti bácsi gondosan megtörülgette és tokjába helyezte szépen barnuló tajték szivar-szopókáját és aztán belépett Steiner bácsi, a polgári iskolai igazgató és aztán ők négyen tarokkoztak este hétig, félkrajcáros alapon.

III.

Ezuttal bocsássuk előre, hogy vasárnap volt ismét, kissé borongó, már ősze hajló délután, szeptember első vasárnapja. A Kör tagjai ernyedetlenül kugliztak a kertben s a teremben Anti bácsi tartotta csöndes csörgedezésű szóval két igen higgadt természetű barátját, a megyei fizikust és a nyugalmazott tiszti ügyészt.

Tekintettel az ősülő időre, a Kör választmánya elhatározta már, hogy a tükör-rámáról le kell szedni a sárga túlborítót, amit a legyek ellen alkalmazott a nyár folyamán a választmány. A határozat azonban még nem nyert végrehajtást s a legyek nyugodtan mászkáltak a sárga túlborító alatt.

- Ismét vége a nyárnak, - sóhajtott Anti bácsi, a sárga túlborító sorsára gondolván. - Itt ülünk-e, mához egy esztendőre ilyenkor?

Sóhajtottak és bólintottak amazok is, a megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész.

- Itt az ősz, - mondotta Anti bácsi - és maholnap tél lesz!... Mert múlik az idő, akármit csináljon az ember!

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész helyeslőleg bólintottak, mert e tekintetben is teljesen egyetértettek Anti bácsival.

És miután mind a hárman bólintának még egyet-kettőt, - Anti bácsi kijelenté, hogy ma tehát be fogja fejezni a gyerek történetét. Előbb azonban rágyújtott egy szép pöttyös, jó száraz ötös kubára és jóízűt szippantván, mondá, amint következik:

- Ha jól emlékszem, mert bizony a mi korunkban, meg-megbicsaklik az ember memóriája... A minap is, itt felejtettem a szivarszipkát, ezt a szép borostyános tajtékszopókát és négy napig kerestem mindenfelé, amíg eszembe jutott, hogy hátha itt hagytam... pedig már úgy hozzászoktam, nem is esnék jól a szivar más szopókából... tizenhat év előtt, a pesti kiállítás alkalmával vettem, az Uri-utcában, hat pengőért... nagyon bántana, ha elveszíteném... De hol is vagyunk csak?!... No, jó! Hát igen... Jóska hozta a gyereket, ugy-e?

A megyei fizikus szólni akart, hogy igen, - a gyereket! Bólintott a nyugalmazott tiszti ügyész is: igen, igen, a gyereket!

- Mondom, - folytatta Anti bácsi, - Jóska hozta a gyereket. No képzelem!... Jóska és a gyerekek!... Jól nézhetek ki együtt!... Mondja is Jóska, hogy a kupéban, a vasuton, egy úr, bizony valami utazóügynök, mert azok nagyon szeretnek beszélgetni a vasuton, egy úr azt kérdezte a vasuton: kicsoda az az ügyes leányka? „Láthatja rajta az úr! Ki volna?! A leányom!” - förmedt rá Jóska. Pedig az asszonynak, hogy meghagyta, hogy egy kukkot se kell szólni a gyerekeknek, hogy a Jóska az apja! De ilyen a Jóska!... Ha a vér a fejébe szalad neki. A Herkó-páter se bír vele. Elég az hozzá, hogy hozta a gyereket. És ahelyett, hogy hazahozta volna, - pedig talán már mondtam, hogy magam vettem ágyat a diványon a gyerekeknek, - a Kovácsnéhoz vitte. Mert, hogy az ő sógorasszonya a Kovácsné. Derék özvegy asszony, de a Jóska különben ki nem állhatja, mert Kovácsné mind csak azzal biztatta eddig a Jóska! „Nősülj meg, Jóska! Tudok egy jóra való özvegyet, éppen neked való. Kitűnő gazdaasszony, jó feleség lenne belőle!...” Jóska hát a házuktáját is kerülte. Képzelem, nagyot nézett Kovácsné, amikor gyerekekkel állít be hozzá a Jóska!... Még hozzá a saját gyerekekivel!... Nagyot

nevettek rajta, mert már ismerik őtet és mivel úgyis van az özvegnél gyerek elég, hát elvállalták a Jóskaét is. Ami azt illeti, nem mondom, talán mégis okosabb volt, hogy odavitte a gyereket. Utóvégre, jobb, ha asszony is van a gyerek mellett. Ilyen esetekben mégis csak szükség van az asszonyra!

A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész helyeslőleg bólintottak, mert e tekintetben ők is teljesen egyetértettek Anti bácsival.

- Ami a gyereket illeti,- folytatta Anti bácsi, - hogy róla is megemlékezzünk bővebben, a gyereket én jó darabig nem láttam. Jóska a lelkemre kötötte, hogy a gyerekről hallgassak. Egyszer, mérgiben aszondta, hogy soha neki elő se hozzam a gyereket!... Ismerem a természetét, hát én inkább hallgattam. Ő mindennap meglátogatta a gyereket. Egy este aszondja: „Te, Anti!... tudod, hogy nálam nagyobb gazember nincs ezen a földön?!...” Már ugyan megint miért? - kérdem én. „Hogy miért!” - támadt rám dühösen. „Azért, mert megérdemleném, hogy becsukjanak, vagy tíz esztendőre! Azért, mert azt a gyereket nyomorékká tettem! Azért, mert én vagyok az oka, hogy az ördög se törődött vele eddig, fejletlen korában munkára fogták s elnyomorodott! Azért!” Ugyan, ne emészd magad ilyesmivel is, Jóska, - biztattam én, - te csak képzelődöl!... „Szamár beszéd!” - förmedt rám a Jóska. „Képzelődöm!?!... Hát akkor mitől púpos az a gyerek?” Púpos?! - kérdeztem csudálkozva, mert hogy erről Jóska eddig egy kukkot sem szólt. „Persze, hogy púpos! Mit sápítazol úgy!? Púpos és punktum”. Ez már baj, gondoltam magamban, egy leány és még púpos is, - de inkább nem szóltam egy kukkot se. Egy darabig a Jóska se szólt aztán. Egyszer megint aszondja: „Te, Anti!... Hát olyan utálatos vagyok én?” Ugyan miért, már megint, te Jóska? - kérdeztem tőle szeliden, mert tudtam, hogy ismét furdalja valami. „Azért, mert az a gyerek ki nem állhat engem.” - Ugyan, Jóska, miket nem veszel te a fejedbe! - csillapítottam én. „Én csak jobban tudom!” - tüzelt megint a Jóska. „Vihetek én neki akármit, nem szól az, nem örül semminek, mindig szomorú és a viláért a szemembe nem nézne... Kovácsné aszondja, a nyakát fájdtja a gyerek és éjszaka mindegyre köhécsel... Föl kéne kötni a magam fajta gazembereket, annyi bizonyos!” Hát erre megint mit szóltam volna?

Anti bácsi várta egy pillanatig, hogy esetleg a megyei fizikus, vagy talán a nyugalmazott tiszti ügyész megmondja, hogy ő mit szólhatott volna a Jósának?

Azok azonban nem szóltak.

Anti bácsi tehát folytatta az események előadását.

- Egyszer meg azon dühösködött a Jóska, hogy a gyerek sokat imádkozik. „Képzeld, Anti!” - panaszkolt nekem, - „a gyerek mind hányja magára a keresztet és csak úgy csurog belülről az imádság!... Hogy ki verhetné a fejébe azt a sok ostobaságot?!... Mondtam neki, hogy többet ne halljam tőle a Hiszekegyet! Megmagyaráztam neki, hogy ő református”. Ami sok, az már sok! Ezt már szó nélkül mégse tudtam megállani. Hogy már azt a szegény gyereket se tudja békibe hagyni a muszka grófjával! Ugyan, Jóska! - mondok - ne bolondítsd szegénykét! Csak nem akarsz a saját gyerekeddel vallási kérdés fölött összeveszni? „Szamár beszéd!” - felelt Jóska, - „Itt nincs szó összeveszésről. Az én gyerekem, tehát én parancsolok neki!” A tied, Jóska, - mondok, - a tied. Ki mondja, hogy nem a tied? De éppen azért! Csak nem akarod tőle elvenni az Istenét? Egyebe sincs szegénykének. Se írni, se olvasni még meg nem tanítottad, legalább hát az imádságának hagyj békét!... Jóska persze nem tágított, igen sokszor mondta, hogy vén szamár vagyok, de azért láttam, hogy a lelkiben mégis csak nekem ad igazat. Én, a magam résziről, szeretem a békességet, túlem csináljon a gyerekkel, amit akar, de azt mégse tudtam volna szóltanul hagyni, hogy Jóska abba a szegény kis jószágba is beleszoktassa az ő bogarait. Beszéljen az a muszka gróf, amit neki tetszik, az imádság mégis csak imádság marad... Ha meg politizálni akar a Jóska, hát itt vagyok neki én, tessék, politizáljon velem, amennyit tetszik, de a gyereknek hagyjon békét! A gyerek nagy imádkozó!

Ilyen szokatlanul tűzbe jött Anti bácsi. Még a szivarján is elfelejtett szippantani és a szivarja kialudt.

Többszörösen, igen helyeslőleg bólintottak azok is, mind a ketten: a nyugalmazott tiszti ügyész és a megyei fizikus.

Anti bácsi pedig ekkor elővette kedves tajték szivarszopókáját, a borostyánost és belétevé a kialudt ötös kuba végét, rágyújtott, szippantott néhányat és a füstöt bizonyos lelki elégtétellel a szépen barnuló tajték-szivarszopókára fujván, szavait így folytatta:

- Mennyivel rövidebb már a nap! Tessék, mindjárt itt benn lesznek a kuglizók... Pedig szeretnék ma mindent elmondani. Hát nem is igen szaporítom a szót. Egyszer beállít a gyerekekkel Jóska. „Itt van!” - mondta büszkén és elém tolt a gyereket. Hát bizony púpos volt szegényke és olyan szomorú, olyan sápadt és szóval, hogy a szívem elszorult. Nem tudom mi az oka, de nekem úgy tetszett, hogy már nagyon öreg az a kis leány... Olyan öreg volt, mintha sohase lett volna fiatal. És a Jóska, ő olyan boldog volt, olyan büszke volt a gyerekekre!... Én meg, bizony Isten, nem szántam volna sírva fakadni. Vettem a gyerekeknek süteményt, adtam neki egy piros-kék plajbászt, - nem örült az, se a süteménynek, se a plajbásznak... Aztán amikor magunk maradtunk, soha Jóska olyan jókedvű, olyan megelégedett nem volt. „No, Anti! Mi!” - szólt hozzám s olyan vígan, mint akkor, amikor valami kormánybukásról írnak az ujságok. - „Hát mit szólsz hozzá, Anti!?... Ez aztán okos gyerek, mi!?... Esze van a békának, annyi bizonyos! Láttad, milyen okos szeme van neki, mi?! A válla egy kicsit ferde, az tagadhatatlan, de nem is igen látszik!... De csak esze legyen, az a fő”. Nem szóltam. Pedig... Szó köztünk maradjon, nem a válla, hanem a hátán, púpos volt bíz az!... De hát én csak ráhagytam Jóskára mindent. Azt is, hogy olyan okos a gyerek szeme! Pedig nem okosságot láttam én a szemében, szegénykének, csak azt láttam, hogy mindegyre szeretett volna sírva fakadni. És én is ilyen vén létemre, mennél vígabban beszélt a gyerekről Jóska, annál inkább szerettem volna elpityeredni magam is. „Tudod mit, Anti!?” - mókázott velem, - „keríts magadnak egy fiút valahonnan, aztán majd feleségül adjuk hozzá a leányomat! Sógorok leszünk, Anti!” Jó, jó! - gondoltam magamban, - de nem szóltam. Még hozzá péntek is volt!... Péntek, - gondoltam magamban, - de jó kedved van, Jóska! Aki pedig pénteken jókedvű, ritkán esik vidám vasárnapja annak!

Szakértően bólintott a nyugalmazott tiszti ügyész és bólintott, helyeselve emez igazságot, a megyei fizikus is.

- Lett is, lett nekünk vidám vasárnapunk, - folytatta elbeszélését Anti bácsi. - A gyerek ágyának esett. A torka! No igen, a torka, meg a melle. Az a horpadt, szűk kis mellecskéje, amit úgy nyomhatott a púpja!... Jóska, szegény, majd megbolondult. Szent ucsce, úgy zokogott, hogy az én könyeim is kicsurrantak. „Leányom, leányom! egyetlen drága szép kis leányom, ne halj meg!”... De bíz az nem hallgatott Jóskára, én is hasztalan szorongattam sovány kis kezét, hogy ne menjen el, - elment. Meghalt a gyerek.

Nagyon, de nagyon meg lehetett hatva a megyei fizikus, mert szokása ellenére, megszólalt, mondván igen halkán, de határozottan: „Phtisis, avagy Cirrhosis pulmonis”. És nem állta meg szó nélkül a nyugalmazott tiszti ügyész sem, ő is szólott, mondván: „Hektika”.

Anti bácsi már most szép nyugodalmasan folytatta szavait:

- A halál csak hagyján, de a temetés!... Én aszondom, hogy nem a halál, a temetés a keserveesebb. Délután temettük a gyereket. Jóska egész este csak járkált föl s alá a szobában, egy kukkot se szólt. Mintha nem is temettünk volna! Mintha soha nem is lett volna gyerekünk. Az ember igazán nem tud ezen a Jóskán eligazodni! Hát nem jobb, ha az ember beszél, amikor úgy fáj az embernek valami?... Nem azért mondom, de én nem tudnám a nagy bánatomat úgy elviselni, hogy Jóska ott legyen mellettem és én ne panaszkodjak neki. De hát, ahány ember,

annyiféle természet! A Jóska, ő már csak ilyen. És én már jól ismerem az ő természetét, hát csak hagytam. Inkább hallgattam hát én is. Így tartott ez vagy két hétig. Egy este, otthon gubbasztunk, éppen teát akartam főzni, már a spirituszt is meggyújtottam, beállít az az asszony, a gyerek anyja, Bajáról. És hozott magával három gyereket... Hogy milyen szakasztott egyformák voltak azok a gyerekek, mind a hárman! Az asszony azon kezdte, hogy irgalmatlanul elkezdett bögni. De hogy jajgatott!... És az asszony ura, a vasuti munkás, az a bizonyos Mihály, az is eljött; megállt az ajtó mellett és egykedvűen nézte, hogy jajgat a felesége. A gyerekek is egykedvűen hallgatták, hogy sír az anyjuk. „Az én leányom! Az én egyetlen drága, szép kis leányom meghalt!” - jajgatott az asszony és az a furcsa, hogy Jóska is éppen ezt mondta, amikor a gyerek haldoklott... De milyen dühös lett a Jóska! Ki akarta kergetni az asszonyt, pereputyostul együtt. „A gyerek meghalt. Punktum. Senki itt ne bömbölgjön az én fülembel!”... Hát mikor az asszony azzal állt elő, hogy tudta ő ezt előre, hogy azt a gyereket úgyis csak azért hozta el tőle Jóska, hogy eleméssze!... No de már erre én is közbeleptem, mert ha meg nem fogom Jóskát, ott csapja agyon azt az asszonyt. Nem szaporítom a szót, mindjárt este lesz úgyis. Elég az hozzá, hogy szépen megmagyaráztam az asszonynak a dolgot. Az asszony jajgatott, amit nem is lehet tőle rossz néven venni, hiszen ha jól meggondoljuk, utóvégre mégis csak ő volt a gyerek anyja, - de végre mi sült ki?... Az sült ki, hogy az a leány nem is a Jóska gyereke volt... No! - ordított erre egyet Jóska, mintha kést döftek volna az oldalába! Az asszonyt vállon ragadta, amit látván, beljebb cihelődött az ajtó mellől Mihály gazda is, és alázatosan szerencsés jó estét kívánt mind közönségesen!...

Különös! A megyei fizikus és a nyugalmazott tiszti ügyész szinte fölálltak, olyan kíváncsiak voltak a történésekre.

Anti bácsi azonnal megnyugtatta őket:

- Nem lett semmi baj. Mihály emberségesen csitította Jóskát. „Instálom, tekintetes uram, ne tessék azt úgy fölvenni, egy anyától! Az a leány is csak az ő gyereke!... Persze, hogy inkább csak a maga gyerekeihez húz az anya, ha egyszer jobb sora kerülhet az édes tulajdon magzatjának, bocsánatot kérek”... Hm! - gondoltam magamban, itt becsapták Jóskát. De tudtam én azt előre, már akkor, amikor elindult a gyerek után Bajára. „Hát aztán a Jóska gyereke hol van, ha ez a leány nem az övé volt? - kérdeztem. „Ehol-e!” - szólt Mihály, az asszony ura, a vasuti munkás és rámutatott a három gyerek közül a legnagyobbikra. „Ez itt a téns úr fia, ni! Tessék ránézni szakasztott az apja, a tekintetes urunk!”... No, az igazat megvallva, én nem igen vettem észre, hogy a három közül valamelyik a Jóskához hasonlított volna, olyan egyformák voltak azok mind a hárman. De Jóska nem sokat teketóriázott, kiáltott megint egy nagyot: az egyik gyereket fölkapta és csókolta, azt hittem mindjárt megfojtja. Furcsa is az, hogy a nagy öröm is, meg a nagy szomorúság is, milyen egyformán teperi le az embert... Én ugyan tamáskodtam egy kicsit: hol a bizonyosság, hogy most ez a fiu a Jóskáé? - de nem szóltam. Jól van ez így. Az a fő, hogy az ember boldognak érezze magát... Mihály gazda kapott tíz pengőt s kotródott Isten hírével. A küszöbről szólt vissza Mihály gazda: „Igaz biz’ a! Hogy el ne felejtsem: mi Péternek hittuk azt a gyereket, a ténsurunk is úgy híhatja! Istennek ajánlom!”... Hát aztán mi is Péternek hittuk a gyereket. Aztán én ágyat vettem neki a diványon, mint az első gyerekünknek. Mer én nem bánom, akárhogy van is, én azért ma is aszondom, hogy az a másik gyerek, aki meghalt, az is csak a mi gyerekünk volt... Az a fő, hogy ez legalább, ez a Péter, ez egészséges, mint a makk. Csak az a baj, hogy a Jóska minduntalan veszekedik velem, hogy ő viszi a gyereket, hogy ő nem hagyja nálunk a gyereket, hogy én rontom a gyereket! Azt szeretném tudni, hogy az a kis cukor, meg sütemény, amit én adok neki, mert olyan kedves kölyök a gazember, hogy az mit árthat?...

Anti bácsi, sajnos, nem mondhatta tovább, mert megérkezett Steiner bácsi, a polgári iskolai igazgató és ők négyen tarokkoztak este hétig, félkrajcáros alapon.

Anti bácsi háromszor csinált pagát ultimót és nyert huszonegy krajcárt. Tíz krajcáron tehát pörkölt cukrot vett a patikában Péternek.

A cukor, amit a patikában árulnak, az csak nem lehet rossz cukor.

De azért, - gondolta magában Anti bácsi, - biztos veszekszik majd velem megint, ezért is, az a Jóska!...

Akit kora nem ért

A nyáron lent bódorogtam a tenger mellett, s naphosszat eltanakodtam, szundikálva a bozótos parti sziklák közt: igaz-e, hogy a munka nemesít?... Amikor olyan jól esik semmit se csinálni, nem gondolni semmire s hallgatni, milyen szerelmes meneküléssel surran a parthoz a szelid hullám s ring vissza, hogy ismét csókolózzék... Süt a nap, érik a füge, de nincs meleg, - az égi arany ragyog lombon, földön, vízen, az ölemben és a légy szárnyán, amelyik ott bóbiskol a cipőm orrán... Ember alig mutatkozik, mindenki szundikál, inkább éjszaka vagyunk csak egy kicsit ébren s olyankor dalolunk künt a bárkában, a halászok is.

Egy reggel fölébresztettek bennünket, s bizony Isten, nagyon megijedtünk.

Három sápadt gyerekekkel s egy még sápadtabb, szomorú nézésű, örökké hallgató asszonynyal toppant közénk egy ember. A legkisebb gyerek, - mint dércsípett ágon az éretlen füge, - az asszony karján ült és aludt, de úgy, mintha soha életében még ereje nem lett volna fölébredni szegénykének.

Az ember!

Pirosarcu, vastagnyaku, hangosan lélegző ember volt. Kellemetlenül, riasztóan, elkedvetlenül tőn egészséges ember. Úgy tekintett körül, mintha ő egy vasvillával ki tudná hányni medréből azt a rongyos tengert, mintha csupán csak ő rá sütné az a kófic nap ott a kis égen... És csakugyan: mintha mindig csak ő rá süttött volna a nap s a három sápadt gyerek és a még sápadtabb asszony örökké árnyékban ácsorogtak volna.

Bevallom: roppant kis legénynek, gyöngének és élhetetlennek éreztem magam mellette. Mint egy kis vasúti állomásfőnök, akit karonfogta a Baross-szobor.

Vége a szundikálásnak. Isten veletek csókolózó hullámok és te légy, amelyik oly nyugodalmasan bóbiskoltál a cipőm orrán!...

A három gyerek és az asszony kotródta az útból, ő pedig karonfogott engem s még nem hágott delelőre a nap: megértettem, hogy ezt az embert mi nem értjük, őt kora nem érti.

- Én, uram, korán születtem! Nekem még két századig legalább is várakoznom kellett volna! Ez a kor engem nem ért!

Lehetetlen híven emlékezni mindarra, amit ő nekem mondott.

Mire leértünk a tengerpartra, már tudtam, hogy most őt esztendeje szinte megbuktatta a kormányt.

- Volt egy remek ideám! Egy csapásra átalakíthattuk volna az egész modern hadászatot. Megkináltam vele a hadügyminisztériumot. Élhetetlen népség. Addig előszobáztattak, végre meguntam s kijelenttem barátainknak, hogy a porosz kormányhoz fordulok... Lett erre országos fölfordulás!... A lapok nekimentek a kormánynak, követelték a hadügyminiszter lemondását. Nem leplezték tovább az igazságot, szemébe vágta a hazaárulás vádját. Uram! magam sajnáltam meg szegényt. Egyik jó barátom, az *Ébredés*-ben fényes cikket írt: „Megkivánjuk és elvárjuk, akarjuk és követeljük, ha kell, kényszeríteni fogjuk a hazaáruló politika kloákáinak e patkányait, akiket agyontaposni undor, de agyon kell taposnunk a haza érdekében, követeljük, hogy takarodjanak!” És a többi. Fényesen írt az *Ébredés*. Közben elhatároztam, hogy Angliát is megkinálok ideámmal. Szándékomnak híre terjedt, alig győztem bújni az újságírók elől. Kijelentettem, hogy nem helyeslem a lapok vehemens magatartását. A hadügyminiszter tartózkodó magaviseletét is értem; utóvégre, kényes az ő helyzete. A porosz angol ajánlatok dolgában fölhatalmaztam a lapokat, jelentsék ki, hogy túlzottabb arányokban

szellőztették az ügyet, semmint óhajtottam volna. Hivatalos ajánlatról különben se lehetett még szó s a diszkrétebb jellegű magánajánlatokat nem volt jogom nyilvánosság elé bocsátani!... Végre is, az ember elsősorban hazája iránt, stb.! Tetszik engem érteni. Eh! naivság! Eléggé megadtam ennek az ellágyulásnak az árát. A kormány hálátlanul viselkedett velem szemben, holott, ha nem tágítok, a kormány bukfcencet vet s én diktálok!... Higyje el, uram, kezemben volt a szerencse. Egy kis szűkkeblűség s enyém a diadal! Eh! Lenézem az ilyen eszközöket. Élni és élni hagyni! Ez az én elvem. Akkor ünnepeltek. A nap hőse én voltam. Arcképemet közölték az összes lapok. És mi történt?... A kormány fölszólított: „jelentkezzék terveivel!” Jelentkezzék! Egyszerűen: jelentkezzék!!... Mint valami csizmadiát: hozza próbára azt a pár csizmát!... Velem így nem lehet beszélni. Tessék megválogatni a hangot! Így beszélhet a rájcsulban a miniszter úr, így rendelkezhetik a privadinerével, velem így nem boldogulnak. Ott hagytam őket. Fújják föl az egész históriát, semmi közöm hozzá. Angagsálva voltam a közvéleménnyel szemben, a kijelentett hazafiság kötelezett, annyit tehát megtettem, hogy nem vittem külföldre ideámat. Ostobaság volt. Azt hiszem, e korrektségem áldozata vagyok... Eh! lesz még idő!

Meg akartam tőle kérdezni, mi volt az az idea, amivel egy csapásra átalakíthattuk volna az egész modern hadászatot.

De éppen a szappan-gyár elé értünk, amelyik a tavaszkor leégett. Szép komótosan vontatták föl a téglákat a kőművesek.

- Milyen együgyűség! - tört ki e munka láttára ő. - Az egyiptomi piramisokat építették ilyen kezdetleges módon! (Kénytelen vagyok minden mondata után felkiáltó jelet tenni, legalább egyet.) Nézze, uram, kettős csigát alkalmaznak a vontatáshoz a boldogtalanok, a legósdibb erőáttétellel!... Ezen segíteni fogunk!

- Hogyan? - akartam kérdezni tőle, de már akkor ő beszélt.

- A télen a villámossággal foglalkoztam. Érdekel. Bementem a műegyetemi laboratóriumba, de ott képtelenség dolgozni. Vaskalaposság.

Egy patkó hentergett előttünk az úton.

Ő megállt és így szólt:

- Nézze, kérem! Micsoda abszurdum! Miféle nehéz, barbár anyagból verik ma is még a patkót!... Az a baj, hogy az ilyesmivel nem törődik az emberiség! Valami kis-súlyú, de kellően szilárd anyagra volna szükség, ami drága se legyen! Ugye bár?... Nos, hát, ne féljen, ez az anyag maholnap meglesz! Biztosítom, meglesz!... Mihelyt elkészültem azzal a légsajtóval, amelynek az eszméjével most foglalkozom, ezt a kérdést veszem elő. Abszurdum! A világ repülőgépeken töri a fejét s a lovaink megsántulnak, mert nincs tisztességes patkó a világon!

És elmagyarázta nekem a patkó elméletét, szólott a mai patkók hibáiról, s e közben leértünk a sziklák közé, ahol olyan szerelmes meneküléssel surran parthoz a szelid hullám és ring vissza, hogy ismét csókolózzék.

A csöndes, kék vízen, két bárkából éppen akkor teregették ki a hálót.

- Ugyan! Igazán nevetséges! - szólt ő. - Mind azon jajgatnak, hogy nincs elég hal! Dehogy nincsen! Nem értenek hozzá. Azt kívánnák, hogy a halak a bárkába repüljenek! Tessék a halat megkeresni. Hogy úgymondjam, a halat kényszeríteni kell, hogy a hálóba úszszen! Nagyon egyszerű az egész história, csak gondolkozni kell. Ideái kell legyenek az embernek, aki boldogulni akar. Ezek a szerencsétlenek ma is a régi, horizontálisan függesztett hálóval dolgoznak még, holott az mitsem ér, ha a véletlenség nem segít rajtuk. Ugyan, ki bírja magát már manapság a véletlen szeszélyeire!? Az ügyefogyott. A szögmértan mire való?! A halak

természetráját minek tanultuk, ha nem tudjuk hasznát venni?... Pedig olyan egyszerű az egész! Megtoldja az ember néhány öllel a hálót s légüres pálcikákat alkalmazva, irányítva a szokott ólomnehezékekkel, cikk-cakkosan kell lebocsátani a hálót, de lehetőleg negyvenöt fokos szög alatt... Biztosítom, zavarba hozza a halakat, s néhány marék jó norvégiai ikrát is szórván a vízre csaléteknek, úgy odabolondíthatja a halakat, mintha keresztneviükön hívná az édesanyjuk. Gondolkozni kell, uram, s nincs a világon boszorkányság! Én mondom.

Körültekintett.

Igazán, csak ő rá sütött az a kófic nap, ott azon a kis égen.

- Különben, annyi bizonyos, a kormány se ismeri kötelességét. Tessék halászokat nevelni! Nekem volna egy ideám!... Osztrigatelepet kell létesíteni a tengerpartunkon. A magyar nem eszi? Külföldre kell menni piacért. Hogy az osztriga bajosan szállítható?... Jól tudom: útközben nyílik a kagyló, az állatnak vége, megrohad, kész tifusz. Tudom. Az állat feszítő izmának erején múlik az egész. Trenirozni kell az osztriga feszítő izmát!... Ne mosolyogjon kérem, nem tréfálok!

Még hevesebben beszélt. Megmutatta, hol kellene fölállítani az öbölben az osztriga-parkokat.

- És ami az állat nevelését illeti, az nagyon egyszerű! Mindenki tudja, hogy az osztriga hatóránként, árapályváltozáskor kettényílik vízért. Eleinte hat óra hosszat hagyjuk tehát víz nélkül, azután egy órával tovább s így, apránként trenirozva, - mert csak a park zsilipberendezésén múlik az egész, - a harmadik nemzedék elég erős lesz, hogy napokig csukva maradjon és szállíthatja az úr, akár az Indiákra!

Amint így beszélgetés közben az öböl egy elhagyatott, gyönyörű fordulójához értünk, ő felkiáltott:

- Micsoda aranybánya ez itt! De holt tőke!... Én jól állok, három év alatt ötven, nem, nyolcvan percent jövedelmet teremtek itt a befektetett tőke után. Olyan egyszerű az egész!... Nézze kérem! Oda, amellé a sziklafok mellé egy kényelmesen berendezett, ötemeletes fogadót kell építtetni, ebédlővel a tetőn: a kis öbölkanyarulatok mellé apró pavillonokat!... A Déli vasutat játszva rávehetné az ember, hogy egy kis szárnyvonalat építtessen ide! Mi?...

De már ez sok! A többit nem bánom, de ezt a vidéket ne bántsa!

- Hát nem sajnálná megbolygatni az úr ezt a gyönyörű vidéket?!

- Szó sincs róla, - biztatott ő. - Éppen az a tervem, hogy minden ilyen gyönyörű maradjon s erőszakot ne ejtsünk a természet szépségein. Hisz' az a baj, hogy a nagyvilági nyaralóhelyeken kivetkőztetik poétikus bájából a természetet. Bizza csak rám!... Elég volna hozzá másfél millió, de nem, megcsinálom ötszázezerrel...

Mire visszatértünk a mi korcsmárosunkhoz, ő már fölépítette, berendezte s divatba hozta az új tengerparti telepet.

- Egy pohár konyakot, ebéd előtt! - biztatott engem s csakhamar kisült, hogy a konyakgyártás jelenlegi módja sem helyes.

Korcsmárosunk, Batrics gazda, nem tágított mellőle, láttam, hogy valamit akar mondani neki, de részint nem jutott szóhoz, részint nem is igen tudta, hogyan kezdjen hozzá.

Ő pedig, Batrics gazdának is kezdte magyarázni, hogy micsoda aranybánya ez a vidék, hogy milyen pompás telepet lehetne ott létesíteni néhány százezer pengővel.

Batrics gazda aszondta, hogy ő nem tud az ilyesmihez, de inkább beküldi az asszonyt, a feleségét.

Batrics asszony kigyúlt arccal penderedett be.

- Mi az!?! Hogy az úr még egy kocsmát akar itt nyitni?... Hát csak tessék! Rajta! Nem tom' miből él meg!... Ha annyi a kihajigálni való pénze az úrnak, itt a mi kocsmánk is, tessék ezt is megvenni!

Ő mosolygott a jó asszony együgyűségén.

- Aztán azt szeretném tudni, mi hogy leszünk? A három gyerek, az asszony, meg az úr, koszt, szállás: hét pengő naponta, de tessék előre fizetni. Annyi szent, hogy azokra a sápadt gyerekekre ráfér egy kis levegő! Olyanok szegénykék, mintha a koporsóból húzták volna ki őket...

Ő mosolygott s én kisompolyogtam.

Nem tudom, hogyan egyezett meg Batrics asszonynyal; annyit tudok, azt ígérte: majd utólag fizet. És azt is láttam, hogy Batrics asszony nem győzte dédelgetni azt a három sápadt gyereket, meg azt a még sápadtabb asszonyt, egyre biztatta őket, hogy csak egyenek, sokat s legyen jó kedvük!... Nekem pedig aszondta egyszer Batrics asszony:

- Nem tom' micsoda ember lehet ez, de én csak aszondom, haszontalan ember az, akinek ilyen szomorú a felesége... Aztán nekem mind beszélhet!

Sanyi kisasszony

Ma is látom, - pedig innen-onnan harminc esztendeje már, - billeget a Sanyi gyerek s professzorunk, egy áldott kedvű, gömbölyű piarista, biztatja:

- No, Sanyi! Mi kell? Rukkolj ki velem!

Az ám, ha merne a Sanyi! Akar valamit, de nincs kurázsi hozzá. Csak motyog, pislog, sápad.

- Árulkodni készül, - jelenti helyette vigyorogva egyik nebuló.

A piarista megdöbbenve tekint a Sanyira s úgy elszomorodik, mintha azt hallaná, hogy az a szegény fiucska halálos betegségbe esett és már most vége, menthetetlenül.

- Árulkodni?! Te, Sanyi!? Tudod, hogy utálok az árulkodást.

- Igenis, kérem szépen... de én... én... én is fiu vagyok...

- Persze, hogy az vagy. Hát mi volnál egyéb, Sanyi fiam?

- Mindig azt mondják nekem: kisasszony. Tessék megparancsolni nekik, hogy én nem vagyok kisasszony, hogy én is fiu vagyok.

„Sanyi kisasszony!” - zúgott az osztály hahotázva. Mosolygott a jó piarista is, de igazságot szolgáltatott: megparancsolta, hogy a Sanyi nem kisasszony, a Sanyi is fiu.

Sanyi kisasszony pedig motyog, pislog, sápad... én... én is fiu vagyok...

Mintha agyonfűrösztötték volna kis gyerek korában, olyan didergő, olyan vizes maradt; szilvaszínű az ajka, a szempillája; halántékán látszottak az erek, - az ember szerette volna őt megtörölgetni s aztán eredj a napra, ne vacogj!

De bizony ő ilyen vizes maradt az egész életre.

Pedig hát egyébként nem bánt vele mostohán a sors. Apja gazdag kékfestő volt Budán; ahol ma szép, magas paloták állanak, ott dolgozott az apja vagy háromszáz legénnyel s maradt a gyerekekre néhány ház Pesten is, meg azok a terjedelmes budai telkek. Vagyonát az árvaszék kezelte s amikor nagykorúsították, kevés híjja volt a milliónak.

Mi akkor már javában tékozoltuk az életet, két gyertyát gyújtottunk fényes délben is, - a Sanyi kisasszony pedig vacogott tovább az árnyékban.

Két mulatsága volt: finom kis ollóval szövevényes fűzfákat vagdalt ki papirosból és örökké gyógyította magát.

Megcsudáltam néha a fűzfáit s olyankor panaszkodott, hogy milyen jó annak, aki egészséges!...

- Hát neked mi bajod?

- Ha tudnám!... Nem tudom, de én mindig beteg vagyok, barátom. A hatodik orvos kezel s mind a hat valami más nyavalyát talált bennem. A belgyógyászokban nem bíztam, kiábrándultam már a homeo-patákból is, megpróbáltam a vízkúrát, semmi eredmény: beteg vagyok... Most villamoznak. Ebben még hiszek egy kicsit, de ha ennek se lesz eredménye, nem tudom, mit csinállok.

A villamozásnak csakugyan lett valami eredménye.

Beállít hozzám egy reggel Sanyi kisasszony.

- Barátom, meggondoltam a dolgot, én nem kínlódom tovább!

Olyan sápadt volt, olyan vizes, - azt hittem, testámentumot akar nálam csinálni. Vígasztaltam, hogy ne csüggedjen, keressen más orvost.

- Eh! nem hiszek már az orvosokban: megnősülök.

Bravó! Ez a legalaposabb kúra.

- Feleségül veszem az orvosom unokatestvérét.

Úgy mondta ezt, mintha azt mondta volna: a hegyi levegő nem nekem való, megyek a tenger mellé.

- Ezt a kúrát is a villámos orvosod rendelte?

- Ne tréfálg, barátom. Érzem, hogy végem van, ha tovább is egyedül maradok.

Mint az iskolában, olyan pislogva, olyan sápadtan motyogta:

- Végre hát én is... én is ember vagyok...

És szentucscse, sajnáltam. Meghatóan beszélte, hogy mennyire nincs senkije, szüntelen magával foglalkozik s nincs, aki sajnálja.

- Mert én érzem, hogy nekem az kellene! Meggyógyulnék, ha valaki sajnálna. Ti csak nevettek s éppen az izgat, hogy senki sem hiszi, mennyire beteg vagyok. Lásd! - s ekkor igazán megsajnáltam, annyi elkeseredés volt a kitörésében és valami kis erő is, - már csak arra vágyom: bár én is púpos volnék, vagy sánta, vagy olyan nyomorék, hogy lássák az emberek! Egyik-másik utánam fordulna az utcán és sóhajtana egyet... Megnősülök, barátom!

Egészen lányos mosolygással beszélt egyéb ártatlan reményeiről is.

- Furcsa, de lásd, annyiszor eszembe jut, ha egyszer majd egy egész sonka s egy egész kenyér lesz az én asztalomon!... Én én szegem meg a kenyeret! A sonkából én vágom az első szeletet!... Nem pedig a pincér hozza!... Ne vess, ti ezt nem értitek. Igaz, most se gátol semmi, hogy akár minden reggel egy egész sonkát adjon a tea mellé az inasom, - - de hát nem olyan ez, barátom!... És a család!?...

Akármi legyenek, ha el nem pirult Sanyi kisasszony, amikor azt dadogta halkan:

- Képzeld, ha fiam lenne!

És minden úgy lett, ahogy elképzelte: nem volt egyedül, lett, aki sajnálja, aki sóhajtson érte; asztalán volt az egész sonka és az egész kenyér - és fia is lett.

Egészséges, csinos teremtés, áldott jó lélek volt a villámos orvos unokatestvére: életét, minden gyöngédségét, szeretetét, gondosságát Sanyinak szentelte.

Gyakran megfordultam náluk: példás rend, ragyogó tisztaság a lakásban. Sanyinak semmi gondja, a felesége végeztet mindent, - ő csak gyógyuljon!

Egy tányér meg nem csörrent náluk, egy pohár vizet nem kapott Sanyi, hogy azt a felesége le ne szűrte s meg ne kóstolta volna előbb. Hőmérő az összes szobákban, rendszeres szellőztetés, diétikus séták, higiénikus étrend; a kenyérszeleteket maga az asszony pirította az asztalnál ezüstlapáton, borszeszláng fölött.

- Áldott jó lélek a Sanyi, de nem tud vigyázni magára!...

A vagyont az asszony kezelte. Értékesítette a budai telkeket; akkor építették a Margit-hidat, a telkek ára gyönyörűen hízott azon a vidéken, - az asszony kikerekítette a milliót. Sanyit meg se kérdezte.

- Áldott jó lélek a Sanyi, de a vagyonkezeléshez nem ért!...

A legénykori ismerősök elmaradoztak a háztól. Az asszony hamarosan keresztüllátott rajtuk. Megannyi kullancs: ragadtak a Sanyira és szép rendszeresen zsebelték; hizelegtek neki, rontották s a háta mögött kinevették. Semmi szükség az efféle éhenkórászokra.

- Áldott jó lélek a Sanyi, de nincs egy csipet emberismeret se benne!...

Megszületett a gyerek. Fiu! Egész nap ölben hurcolta volna a Sanyi. Amikor először bökött feléje ujjával a gyerek, Sanyi boldog volt s már vitte volna kocsizni. Ha csak megmoccant éjszaka, apja már talpon volt és csucsujgatta volna, ha az anyjának több esze nincs.

- Áldott jó lélek a Sanyi, de a gyereknevelésről sejtelve sincs!...

Megesett, hogy amikor asztalnál ültünk, Sanyi belemelegedett s el akart nekem beszélni valamit. Mindig olyan messze kezdte a históriát. Felesége gyöngéden, szelíden sietett segítségére, hogy ne vesződjék az elbeszéléssel:

- Hagyjad csak angyalom, majd elmondom én!

Így hát a Sanyinak egyéb dolga sem maradt, csak hogy gyógyuljon. Én azonban azt láttam, hogy nem akart megszáradni: vizes maradt ezután is.

Felesége is aggódott miatta.

- Adjon kérem tanácsot, mit csináljak vele? - panaszkodott az asszony. - Semmi gondja, a pelyhet elszedem az útjából, iparkodom kitalálni a gondolatát is, még sincs látszatja. Már alig győzöm titkolni, hogy mennyire aggódok miatta. Félek, valami baj lesz.

Zokogott a jó asszony, hisz úgy szerette a Sanyit.

Öt esztendő előtt, egy reggel meglátogatott.

Kedvtelen volt, de nem panaszkodott.

- Azt hiszem, barátom, végre tisztában vagyok magammal. Hasztalan beszélnek nekem az orvosok: a gyomromban lesz a baj mégis. Egy utolsó kísérletet teszek, megpróbálom Karlsz-bádot. De kérlek, ne szólj a feleségemnek addig.

- Próbáld meg, Sanyi.

Beszélt a fiáról, magasztalta a feleségét.

- De volna egy kis kérésem is, tedd meg nekem, ha lehet. Neked vannak hozzá kellő összeköttetéseid s engem nagy hála kötelezel. Tudod, vannak helyzetek az életben, - stb.

Belébonyolódott s nem volt mellette a felesége, hogy segítségére siessen: Hagyjad csak, angyalom, majd elmondom én!

Végre kirukkolt:

- Egy szegény ördögről van szó. Afféle gyerekkori ismeretség... Tudod, hogy a feleségem nem szereti az ilyesmit... De... izé... elzüllik végképp, ha nem segíték rajta... Azt gondoltam, te talán tudnál a számára valamit.

- Hozza el az okmányait.

Sanyi iszonyu vizes volt. Hogy az illetőnek nincsenek okmányai...

- Érettségije sincs?

- De igen, az van... ha okvetetlenül kell... Majd megkerestetem vele... De addig... mit csináljak vele?

- Tudod mit, Sanyi! Irass az atyafival egy folyamodást a Pénzügyigazgatósághoz irnoki állásért, írja le szépen, a többit eligazítom. Hogy hívják azt az embert?

- Kovács... igen... Kovács Antal... De, kérlek, ne szólj a feleségemnek.

Kovács Antal dolgát eligazítottam. Azonnal nem tudtunk rajta segíteni, de szeptember elsején jelentkezzék a Vámházban, - várja az asztala, ott elkörmölgethet holtáig.

Sanyi nagyon köszönte.

Ez történt a nyár elején.

Hogyan, hogyan se, Sanyit eleresztette a felesége Karlszbadba. Abban állapotok meg, hogy az asszony a gyerekekkel Füreden várja majd Sanyit. Kikisértük a vasútra, a kalauznak még az asszony adott öt forintot, hogy vigyázzon az úton Sanyira.

- Angyalom, aztán írj mindennap! Ha valami baj van, sürgönyözz, azonnal megyek.

Sanyi írt mindennap. Számot adott a napjairól lelkiismeretesen. Augusztus negyedikén kellett Füredre érkeznie.

Nem érkezett meg.

- Áldott jó lélek a Sanyi, de utazni nem tud!...

Nem érkezett meg másnap se, harmadnap sem. Levél se jött, sürgöny sem. Az asszony kétségbeesve sietett Karlszbadba, - Sanyinak se híre, se hamva. Kerestettük, nyomozták, - Sanyi elveszett.

Szegény asszony! Azt hittem, beleőrül.

Elhelyeztük egy budai szanatóriumba s jó másfél évig tartott, amíg összeszedte magát.

- Szegény, szegény, jó Sanyim! Milyen áldott lélek volt!

És kerestette, tenger pénzt költött, hogy legalább a tetemére akadjanak.

- Legalább a sírjához vihessem ki a fiát!...

Azután a gyerekek éltek és mesélgetett neki az apjáról.

Legendás alak lett a Sanyiból. A felesége annyi jót, szépet, annyi nemeset tudott róla a gyerekeknek beszélni, hogy apránként az én képzeletemben is megszáradt az a vizes alak, megfűfiasodott Sanyi kisasszony.

Olykor én is ölbe vettem a gyereket. Kért:

- Mesélj bácsi, édesapáról!

És én is tudtam neki mesélni, én is biztattam, hogy majd egyszer csak kopogtatnak...

- Jön haza édesapa! - mondotta rá a gyerek.

Az anyja elfordult, hogy letörölje könnyeit.

Ahányszor meglátogattam őket, kopogtatásomra a gyerek futott az ajtóhoz...

Egy reggel, biz igen, éppen ahogy mi meséltük a gyerekeknek, beállított hozzám: - a Sanyi.

Szakállas volt, kissé már őszes, de tartása, arca, nézése olyan férfias, mint ahogy mi meséltük a gyerekeknek.

És mint a mesében: megijedtem, csodálkoztam, örültem, hinni se akartam.

- Hisz annyit kerestünk, hol bujkáltál? miből éltél? - alig győztem kérdezni.

Amit egyikünk se sejtett, - hogy is gondoltuk volna! - dolgozott a Sanyi. Ő volt a Kovács Antal. Itt élt mellettünk, ahol senki se kereste. Ki törődik azokkal a szürkülő szakállu kopott emberekkel, akik írnak, mindig írnak, szép gömbölyű betűkkel, soha el nem olvasott tenger írást, például a Vámházban.

- Meg akartam mutatni, hogy igenis... igenis... hogy én is ember vagyok... Én nem tudom mi, de az, hogy én is hinni akartam magamban... Aszondtátok: semmi bajom, nevettek rajtam, nem hittétek, hogy beteg vagyok... A feleségem pedig... Ő nagyon elhitte... Akkor szégyeltem magam, de már nem mertem semmit... Az olyan furcsa volt! Szenvedni akartam. Úgy akartam szenvedni, ne hihessem magam is, hogy csak képzelődöm. Kínlódni akartam, nélkülözni, meg remélni, hogy egyszer majd minden jó lesz... Nem akartam, hogy én olyan fölösleges legyek, teljes életemben.

- Sanyi!

Halkan, férfiasan mondta:

- Ember akartam lenni én is, mire a fiam megnő... Kérlek, menj, készítsd elő a feleségemet.

Futottam.

Milyen pompás lesz! Hogy örül majd a gyerek! Kopogtatok, fut elélem - s én hozom az apját...

A tücsök

Innen-onnan husz esztendeje, egy lucskos őszi este, a redakció nagy szobájában kaszinóztunk. Igazítottuk a haza sorsát és füstöltünk keményen.

Kopogtat valaki.

Na!!

Beállít egy nyurga legény.

A közgazdasági rovat vezetője, ecetágykedvü nemzetgazdászunk nyomban így szólott hozzá, az ő savanyu hangján:

- Fogadjunk, uraságod költő?!

Csakugyan, ahogy a garabonciás diákot rajzolta néhai Jankó János. Egy kis Petőfies valami is volt rajta. Ilyenek lehettek a század közepén a Kis Komló s a Zenélő óra titánjai. Kordován-csizma, magyar nadrág; vállán afféle malaclopó köpönyeg, kezében régies utazó cekker; ragyogó nagy fekete szem, nyílt homlok, értelmes, bátor arc s olyan beduinós büszkeség ugyan az egész alakon, de nekem mégis úgy tetszett: ez az ember nagyon éhes...

- Igen, költő vagyok, - válaszolt az illető természetesen, mintha azt mondta volna, hogy igen, ő lakatos.

Összenéztünk. Ő nyugodtan folytatta:

- Plesták István a nevem. Csongrádból, Kun-Dorosról jövök.

- Mivel szolgálhatunk?

- Néhány verset hoztam az ujságba, - s megemeltette kezében a cekkert.

- Örvendünk, - mondá a nemzetgazdász, - a hazának éppen égető szüksége van versekre.

Beküldtük néhány versével Plesták Istvánt a szomszéd szobába, hogy ott van az az úr, aki nálunk a verseket kezeli. Abban a szobában a politikát készítette Ego barátunk, aki szóval ember s legföljebb annyit fog mondani Plesták István verseire: számárság. De ezt bizonyosan megmondja és hamar. Vártuk vissza a költőt. Öt perc, tíz perc, fél óra, - egyszer csak jön ki, nekipirulva, Ego, a versek a kezében s ahogy sohase hallottuk, lelkesen káromkodott:

- Számárság! nagyszerű! remek marhaságok!

- Nos?! mi az!?

- Ezek a versek! Ez az ember! Plesták!? Ilyen névvel! Sváb vagy tót, akasztanak föl! Mégis magyar. Ilyeneket Petőfi óta nem írtak.

Kinevettük Egót.

Leszamarazott bennünket is, aztán olvasni kezdte a verseket, ő, akiről azt hittük, hogy kiveri szobájából a poétát, ő, aki mint a láncra kötött szelindek, úgy vicsorgatta fogát a miniszterekre, - olvasta a verseket s egy-egy méla sornál szinte könnyes lett a hangja. A harmadik versnél már begyült a nagyszobába az egész redakció, hallgattuk.

Nem tudok róla számot adni, mi lelt bennünket, naiv suhancok lettünk. Valami szokatlan, valami különös egyszerűség, keresetlen természetesség áradt azokból a versekből. Képzeljék, ha egy zajos fővárosi kávéházból hirtelen, minden átmenet nélkül pottyanna az ember a Tisza vidékére, s ott, valamelyik csendes tanya boglyái közt, hanyatfekve a szénán, bámulva a

csillagos égbe, érezni kezdené az ember, tudni igazán, hogy él s menten meg is döbbenve, hogy mennyire egyedül van, az édig érő tömérdek csöndben egyszer csak megszólalna valami békésen egyforma, megnyugtató, otthonos, családias hang: egy tücsök... itt is egy, ott is egy, tíz... sok... mind felelgetve egymásnak... élünk, vagyunk, milyen jó, hogy élünk s hogy többen vagyunk...

Gyönyörű! csodálatos! remek! - és fölfedeztük Plestákat.

Szegény fiu, milyen sápadt volt! Szorongattuk a kezét, roppant kíváncsiak voltunk az élethistóriájára s örültünk a szenzációnak is, holnap tárcát adunk róla. Én írom a tárcát. Kiteszek magamért!... Milyen érdekes arc... És amint néztem, nyugtalanítóan zavarta lelkesedésemet valami: nevetséges! milyen éhes formája van ennek a zseniális embernek!

Az élethistóriája, éppen mint a neve, hasznavehetetlen volt. Az apja zsellér, ő a debreceni gazdasági iskolában tanult egy esztendeig, volt gazdasági irnok, de tudja, hogy költőnek született. Szereti Petőfit. Pesten akar élni.

Sajnáltam, a tárcám érdekében, hogy semmi kalandosabb nem akad a históriájában. Hogy lehet egy poétának ilyen banális élete? Mint egy pohár víz, amely feldőlt az asztalon és lassan csurran szerte. De hátha éppen ez jellemzi, hátha ez az érdekes!

Magunkkal vittük vacsorázni, azután a kávéházba is kerestünk számára poétához illőbb nevet és másnap tárcát kapott. Három versét olvasta az ország s az új nevet emlegették az összes redakciókban. A következő héten két ujság közölte az arcképét, dédelgettük, mutogattuk s vacsorát is rendeztünk a tiszteletére. A vacsorát péntekre terveztük, de ő - olyan szép egyszerűen, mint egyebet - kijelentette, hogy pénteken ő bőjtöl, nem vacsorázik. Ezért még zseniálisabbnak találtuk. Jó, jó, de élni kell s a poétáknak nem volt miből. Csekélység. Egyikünk fölment a miniszterhez, tessék hivatalt adni a poétának! A miniszter nem térhetett ki a közvélemény követelése elől, meg különben is jó ember volt a miniszter: a poéta kapott hivatalt a vámházban, a kincstári jogügyigazgatóságban egy szobát s egy asztalt, ott egész délelőtt verselhetett, hisz tudta az osztályfőnök is, hogy ő poéta.

Be kell vallanom, kissé zokon vettem a poétától, hogy nem valami föltünően örvendett új sorsának s a hivatal hírére se igen hálálkodott. Hogy ő költő, ő nem hivatalnoknak jött Pestre!... Csak nem képzelem, hogy nálunk a poéták rendes évi fizetést huznak az államtól! Még valami. De ezt akkoriban rösteltem volna ilyen nyíltan bevallani magamnak: elkedvetlenített, hogy ez a poéta, akiről én olyan fényes tárcát írtam, mintha nem is méltányolná kellő mértékben, amit érte tettem, némileg túlságosan természetesnek találta, hogy én őt zseninek tartsam. Hisz' igen, a verseket ő írta, de ki az ördög törődött volna az ő verseivel, ha én tárcát nem írok rólok?!

E közben ismerőseim gyakran szóba hozták előttem:

- Hát a poétád mit csinál?

Persze, magasztaltam következetesen s biztattam ismerőseimet, csak várjunk, nagy dolgokat cselekszik még az én poétám!

Jó darabig nem láttam. Tavasz elején fölkeresett. Ugyanaz a malaclopó a vállán, magyar nadrág, kordován-csizma s a nézése csak olyan éhes volt, mint első találkozásunk alkalmával. Úgy beszélt velem, mintha adósa lettem volna, mintha én lettem volna az ő lekötelezettje. És én bosszúsán vallottam be magamnak, hogy a tárcát ugyan én írtam róla, s így bizonyos mértékig erkölcsi kötelezettséget vállaltam érte a közönséggel szemben, de tulajdonképp Ego, a politikus ugratott be engem is, a politikus fedezte föl őt. Panaszkodott, hogy ő így nem tud élni, hogy ő nem bírja ki tovább a hivatalban.

- Egy esztendeje, uram, jóformán a napot se láttam, csak egy szürke fal látszik az ablakból, meg az a tenger sok akta a polcokon. Az irattárba dugtak, ahol egy egér se élhet meg. Nem így képzeltem én az életet!

És emlegette, milyen jó dolga volt az Alföldön ilyenkor, amikor az ősrét virágköntöst öltött... Mint a pincében a bor, amikor a szőlőtöke virágzik, megmozdult az ő lelke is. Elkeseredve mondta:

- Mit csináltak velem az urak?! Nem jut eszembe egy sor sem, amióta itt vagyok.

Megsajnáltam. Biztattam. Írja meg azt, hogy mennyire vágyik haza s hozza el a verseit, kiadatom.

- De a vámházban nem maradok. Nem hivatalnoknak jöttem én ide.

Ebben az okoskodásban is volt még valami poétikus, jellemző s kissé tetszett is nekem, amikor azt hallottam, hogy a poétám szavának állt, otthagya a vámházat, a pennája után akar élni. A szabadság! Lelke nem türi az igát! Inkább éhezik.

...S a záporosók szabad égnek alatta verhetik oldalait s a bozót hadd tépje sörényét. Csak szabadon járjon, csak kergethesse tüzeiben a sivatag viharát s a villám sárga kigyóit.

Aztán hozta a verseket és azok a versek rossz versek voltak. Merő sóhajtozás és mind egyforma. Hogy milyen rideg, lelketlen a kőből épült utca s milyen szép az uttalan, virágos mező. Milyen siető masina a tolakodó városi ember, mennyivel boldogabb a tiszaparti halász. Milyen boldog az a gólyacsapat, amely ma reggel haladt el Pest fölött. És a többi. Elolvastam ötször is... Megijedtem. Mi ezt az embert alighanem bolonddá tettük!...

Elővettem a régi verseit, amelyeket a nemzetgazdász is meghatottan hallgatott két esztendő előtt, azon a lucskos őszi estén, a füstös redakcióban. Lássuk!

Hát bizony azok se jobbak. Azokban is csak az az egy hang, hogy milyen szép a virágos mező, milyen boldog a tiszaparti halász és ugyan hová száll, a rejtelmes ismeretlenbe, a költöző gólyacsapat. Semmi egyéb bennük, csak a vágyakozás valami után, amit nem ismer, aminek a nevét se tudja a sejtelmei közt ringatózó lélek. Csinos, sőt szép, de hát éppen ilyen szép akár minden virágzó cseresznyefa és mi, itt a városban, mikor látunk virágzó cseresznyefát?!

Olvastam és mintha azóta jég esett volna, a szírom lehullott, csak a szára maradt Plesták István virágjainak. Lehetetlen! Hogy tudtunk mi ezeken a kis semmiségeken úgy lelkesülni! Elhatároztam, hogy ha kell, kegyetlen leszek, de megmentem ezt az embert. Kötelességem, megmondom neki az igazat. Tévedtünk, ne ámítsa tovább magát.

Három éve volt már Pesten, a nézése mind éhesebb; ruházata nem változott. Hogy ügyelhetett, szegény, arra a pár kordován-csizmára, a köpönyegre!

Panaszkodott ismét, hogy ő így nem tud élni, ő itt tönkre megy.

Annál jobb. Eleinte szeliden célozgattam, bizony jobb is lesz, menjen Pestről, valami gazdaságba.

Megdöbbsent.

- Ott is verselhet. A sikerültebb verseit küldje föl, majd válogatunk s a jobbakat ki is adjuk.

- És ön beszél így velem?! Azok után, amiket rólam írt?!

- Tévedtem. Bocsásson meg.

- Tévedett!? - s kacagott a szerencsétlen. - Nem, uram, ön nem tévedett. De most attól fél, hogy terhére leszek. Legyen nyugodt. Ma látott magánál utóljára. Többé nem alkalmatlan-kodom. Megélek én a magam emberségéből is. Isten áldja meg.

Karon fogtam.

- Tartozom önnek a teljes igazsággal. Én vagyok az oka, ne ámítsa tovább magát.

És magyarázgattam neki, hogy volt egyszer egy tücsök, valami könnyelmű szél idefujta, ide, ahol igazi tücsökszót is alig hallanak az emberek s ráfógták a tücsökre, hogy pacsirta. És a tücsök is elhitte magáról, hogy ő pacsirta.

Otthagytam, szó nélkül.

Azóta nem beszéltem vele. Haragszik rám nagyon s én is haragudtam ő rá.

Azóta eltelt husz esztendő. Eleinte a pesti kávéházakban, utóbb Budán, azokban az apró kocsmákban, ahová libapecsenyére és kovászos ugorkára járunk át nyári estéken, láttam néha az én poétámat. Egy-egy ember meghallgatja a verseit s annak elpanaszodik, hogy milyen boldog volna, ha itthagyhathná Pestet!

Kissé meghizott, de nem egészséges pirosság az, ami az arcán látszik s a szeme is gyulladt. Kordován-csizma, magyar nadrág - s mintha ma is ugyanaz a régi malaclopó köpönyeg volna a vállán. És tiszta, olyan nyomoruságosan tiszta, hogy szánja érte az ember.

A minap kibékültünk.

Jó piros bor mellett, a zsendülő hársak alatt, egy budai kis kocsmában csöndes udvarán, úgy éjféltájban, olyan keservesen sóhajtott:

- Istenem! ha még egyszer elülről kezdhetném az életet!...

- De nekem megbocsátott már, ugy-e?

- Önnek nincs mit megbocsátanom. Önök nem értettek meg engem. Akkor se, amikor ünnepeletem, azóta se, amióta üldöznek és agyonhallgatnak. Ó! de eljön még az én időm is. Talán eljön!... Verseimet nem viszem a sírba.

A bálkirálynő

A mi tisztelt barátunk, Bartos Dini, igen kedves fiu, a mellé, kérem, kamarás, továbbá országos renoméju gavallér és okvetetlenül keresztüllövi azt a frátert, aki egyéb privát dolgaiba merne avatkozni.

Dini remekül lő, szeretjük is mi őt mindnyájan.

Egyéb privát dolgai közé tartozik, a többek közt, hogy annak idején halálosan szerelmes volt a szép Tassy Zsozéba.

A szép Tassy Zsozé azok közé a káprázatos báli tünemények közé tartozott, akikben két-három farsangon át mindnyájan szerelmesek szoktunk lenni halálosan s aztán őrizzük holtig egy-egy fél keztyűjét, egy-egy biztató mosolyának, egy-egy reménynyújtó kézszorításának az emlékét.

Az esetet komplikálta még az is, hogy a szép Zsozé roppant elmés leány volt és volt vagy százötvenezer forint hozománya is. Az apja, - szívesen korhelykedett velünk az öreg úr, - mindnyájunkat biztatott:

- Ne hagyjátok magatokat, fiuk! Százötvenezer forint szép pénz s a leány se ráadás!... Én nem értem, hogy egyitek se bír vele!

Olykor egyikünket vagy másikat külön is uszított az öreg:

- Látom, fiu, ütöd a vasat. A leány sokat emleget téged odahaza. Szedd össze magad, gyerelem! Szeretnék már szép szerivel szabadulni tőle. Tudod... más dolga is volna még az embernek.

És kacintott egyet az öreg úr, pödörített daliás, szürkülő bajuszán. Akármi legyenek, de látszott azon a bajuszon, hogy biz igen, más dolga is volna még az embernek!

Egyszer-egyszer le is sajnált bennünket:

- Micsoda népség!... Én nem értem, hogy semmire se mentek azzal a leánynyal!... Hej, ha nem az enyim volna! Majd megmutatnám én nektek!

Bartos Dini végre kirukkolt az öreg Tassy Frigyesnek.

- Frici bátyám! Egypár komoly szóm volna hozzád.

- Gyerek! - kiáltott Frici bátyánk boldogan, - te a leányt akarod megkérni!?

És megölelte Dinit, háromszor is, veregette a vállát, mustrálta, gyönyörködött benne, mintha már a fia lett volna.

- Bravó, fiam!... Nagyszerűen mulatunk! Meglásd, milyen jól összeférünk!... Minden szüreten nálam lesztek vagy négy hétig. Ilyen ember kell nekem! Csak tarokkozni tudnál böcsületesebben!

Dini ígérte, hogy majd megtanul böcsületesen tarokkozni.

- Rendben vagyunk. Eredj, szólj a leánynak is.

Dini nem sokat teketóriázott.

- Zsozé nagysád, a kezét kérem.

A szép leány nyújtotta neki a kezét.

- De egészen!

A szép leány odanyújtotta neki a másik kezét is. De gyönyörű, formás két holmi volt az!

- Nem így, - mondta igen komolyan Dini.

- Hát hogy? - csodálkozott a leány.

- Édesapjával már beszéltem, - szólott halkabban a kamarás és azon a bizonyos férfiasan meghatott hangon, amit ilyen esetekben szoktunk használni.

Mintha megcsiklandozták volna, nagyot kacagott a szép leány.

- Értem!... Maga megkért... És az öreg nyomban odaigért, ugy-e?...

Megcsóválta azt a boglyas, szép fejét.

- Lássá, mindig ilyeneket csinál az apám! De maga, kedves barátom, ne hallgasson az öregre. Tudja, magának bevallom, ő szeretne szabadulni tőlem. Szeretne lerázni a nyakáról. De én nem hagyom magam. Vigyáznom kell még rá. Ha magára marad, lefőzik: képes lenne meg-nősülni. Ő pedig egy csöppet se ért a házassághoz. Nem neki való találmány. Egy hét alatt papucs alá kerülne s aztán mind hozzám járna panaszkodni. Lássá, barátom, én nem mehetek férjhez. Az öregre kell ügyelnem.

A szeme kacagott, az ajka komoly volt.

Dini mélyen sértve érezte magát s tünődött, kit lőjjön keresztül?...

Majd gavalléros nyugalommal szólott:

- Zsozé nagysád, én szeretem magát. Szavamra. Ami azt illeti, szeretném most magamat főbelőni. Szavamra.

- Ne tegye, kedves barátom, - esedezett a szép leány.

- Nem teszem. De - - (roppant ünnepies lett a Dini hangja:) - Jól idehallgasson, Zsozé nagysád!

A szép leány jól odahallgatott s oly arányosan komoly maradt a nézése.

Dini pedig, mintha statáriumot hirdetett volna:

- Bárki lesz a maga férje: én megtáncoltatom azt a frátert. Szavamra.

A szép leány bólintott. Meghatottan kérdezte:

- Hogyan táncoltatja meg őt, kedves barátom?

A kamarás habozás nélkül kijelentette:

- Elhódítom magát tőle. Szavamra.

A szép leánynak nagyon tetszett e lovagkorias fogadalom.

Kezet nyújtott a kamarásnak:

- Kezet rá!

Bartos Dini kezet adott és aztán várt.

Frici bátyánk vigasztalta:

- Lásd! mindig mondtam neked! Mert ilyen az a leány. De igazad van, fiam! A te helyedben én se tennék egyebet. Meg kell táncoltatni azt a frátert!

Az a fráter azonban, egyelőre, nem mutatkozott.

Tisztelt barátunk, Bartos Dini, mintha a spanyol tör markolatát szorongatta volna, mihelyt valaki a szép leány környékén megfordult. Frakkjánál csak a szándéka lehetett sötétebb.

Frici bátyánk pedig biztatta:

- Csak vigyázz, fiu!...

Eközben egy ártatlan képü, fiatal huszárhadnagyot vetett sorsa a szép leány közelébe. Széles vállu, egészséges gyerek volt, de egyébként semmi. Igazán, csak az égszínkék atilla, meg az aranycsillag. Feszengett, pödörgette a bajuszát, alig szólott egyet hozzá a szép leány, már pirult.

- A tacszó! - sajnálta őt Frici bátyánk is. - Hát e mit akar?!...

- A csacsi! - mosolygott rajta a kamarás is.

- Jó helyt kereskedik, - mulatott Frici bátyánk. - Az a leány majd megtanítja keztyübe dudálni.

De a szép leánynak mintha tetszett volna a kis hadnagy.

- Zsozé nagysád, mit akar maga ezzel a huszárocskával? Tán kiseddóvódát nyit? - gunyolódott a kamarás. - Szegényke azt se tudja, melyik lábára álljon! Csak pirul maga mellett s keresi a saját könyökét.

- Lássa, kedves barátom, - kacagott a szép leány, - éppen ilyen kell nekem. Maguk olyan ügyesek, maguk olyan okosak, maguk olyan egyformák, ügyesek és utálatosak!... Ez nem olyan, mint maguk.

Frici bátyánk négy szemközt megmondta a kamarásnak:

- Ugratni akar téged, az az egész! Föl ne ülj neki, gyerek!... Haszontalan fruskája!

A kamarás is tisztában volt a helyzettel. Őt ugyan nem teszi bolonddá senki!

Pedig hát a szép leány igazat mondott, hogy neki olyan kell: az övé lett a piruló hadnagy, égszínkék atillájával, aranycsillagával együtt. Férjhezment hozzá.

Frici bátyánk panaszkodott nekünk:

- Hát nem leföztek, gyerekeim, engem is. Nyakamba szóta a huszárját Az ördög hitte volna! De ilyen ez a leány!... Mit kezdjen az ember efféle tacszóval, egy kis hadnagyocskával?... Képzeljétek: soha életében tarokk se volt még a kezében.

A kamarás vállat vont. Jó! jó! Csak várjunk! Majd elékerülnek s addig megnő a kis hadnagy is.

De biz azok nem mutatkoztak. A szép Zsozé fölpackolta és vitte a huszárját falura. Az égszínkék atillát elrakta kámfor közé, a sifonba s a huszárból gazdát nevelt.

Eleinte sok furcsát tudott róluk Frici bátyánk, amikor fölnézett közénk Pestre, egy csöppet korthelykedni.

- Képzeljétek, gyerekek, már tört számokkal is tud szorozni a huszár. A felesége mindennap órát tart vele s ha nem tudja a leckét, egy tál étellel kevesebbet kap... Papucs alatt van a fráter, keservesen. Én nem megyek vele semmire. Félesztendeje vesződöm, tartlizni se tud még!... Abszurdum. Igaza volt Dininek: csacsi.

Aztán hírét hozta Frici bátyánk, osztani is tud már tört számokkal a huszár, már rá lehet bizni, hogy ő vigye vásárra a csikókat s a zsidóval ő alkudjék a gyapjura.

- De tarokkozni, - panaszkodott az öreg, - soha életében meg nem tanul, a szerencsétlen.

Jó! jó! - gondolta a kamarás. Csak várjunk! Majd elékerülnek!...

Nem kerültek elé.

Apránkint Frici bátyánk is elmaradozott.

- Mit csináljak, gyerekeim?! Nem ereszt a leányom közéték. Minduntalan talál valami dolgot a számomra. Nem élet ez, fiuk, higyjétek el. Ha leányotok lesz, vigyázzatok rá jobban.

E közben, - mert szemtelenül nyargal az idő, - tisztelt barátunk, Bartos Dini is elhatározta, hogy valamit csinál. (Utóvégre, ez nem gátolja, hogy beváltsa annak idején tett fogadalmát.) Elhatározta, hogy ő nem experimentál tovább az étellel, nem lopja az időt itt Pesten: körültekint az országban s ha egy arravaló fehérnép akad...

Hogy milyen az arravaló fehérnép (mert itt Pesten nincs arravaló), azzal körülbelül eleve tisztában volt. Mindenekelőtt legyen a fehérnépnek százötvenje, kétszázezerje azonnal. Legyenek továbbá, ehhez arányban, biztos kilátásai. Ha több van, annál arravalóbb. Az egyéb pedig: az már izlés dolga.

Beosztotta az országot. Két-három év alatt körülbelül végezett a Duna-Drávaközzele. Nem talált arravalót. Így járt a Csallóközben is, pedig ott már hajlandó lett volna némi engedelményekre. Tavaly szondirozta a felvidéket s irgalmatlanul szidja a hazai viszonyokat:

- Kastély elül, hátul! Csak győzzétek azt a sok inast, komornyikot borraivalóval, - de ha alaposabban tudakozódol, a menykő nagy park mögött már nem a kastélyhoz tartozik a föld. Az már a héberé. Nekem ugyan elvem, hogy az ember ne tágítson, de annyi bizonyos, hogy csinos zsidóleányokat láttam a felvidéken. Szavamra. Különben ez elvi kérdés.

A multkor Zemplénből került haza.

- Gyerekek! - ujságolta nekünk, - emlékeztek a szép Tassy Zsozéra?... Tudjátok, akit az a csámpás huszárhadnagyocska csipett el? Szavamra: bomlottam utána magam is. - És kacagva tette hozzá: - Megfogadtam, hogy elhódítom az urától, akárki legyen... Ostobaság!... Hat gyereke van. A vén Frici most dajkálja a legkisebbet; szoptatja, cucliból. Panaszkodik az öreg, hogy az a fráter máig se tanult meg tartlizni se, hogy ez nem élet s azt üzeni: ha leányotok lesz, vigyázzatok rá jobban!... Szavamra, a huszárt megsajnáltam: ma is úgy pirul. Ma se tudja, melyik lábára álljon a felesége előtt... Csacsi! Mit csináljon az ember ilyen fráterrel?!... És még nekem áradozott, hogy ő milyen boldog!... Az asszony hallgattatta el: „Hallgass, csacsikám! ne blamirozz bennünket!”... Szép engedelmesen elhallgatott, szegény.

- Hát az asszony? A bálkirálynő! Akibe mindnyájan szerelmesek voltunk?!

Dini vállat vont.

- Nem adok neki három esztendő: vége. Elhizik.

Aztán morgott valamit:

- Szavamra, az embernek a háta borsószik, ha elgondolja, micsoda ostobaságokat követhetne el fiatal korában...

Icuka trubadurja

Icukát nagyon szerette a színháznál mindenki.

A közönség is, általában és egyenkint, de ami ennél nevezetesebb: társai, a szép színésznők és a nagy színészek is. A színésznők mind szépek voltak annál a színháznál és a színészek mind mesterek, de azért szerették Icukát, aki a legszebb volt és bizonyos, hogy egyszer igen nagy művész lesz majd ő belőle is. Ő lesz az a várva-várt nagy művész, aki világhírt szerez a magyar színjátszó művészetnek, mint például a taliánnak, Duse.

Tehát: Icuka szép volt.

Szép már akkor is, amikor még szőke volt, azután is, amikor fekete lett, meg most is, amióta lángvörös a haja. Hogy azok alól a vörös fürtök alól milyen madonnásan szelid igézzel vetette az emberiségre ártatlan kék szemét!... A halandót ösztönszerű áhítat fogja el s imádkozni szeretne, rebegvén: „Édes szép kis Icukánk, könyörülj mi rajtunk!”

Az egyik mester, szakértői elragadtatásában, kijelentette a színház udvarán: „Marha, aki szebbet látott ezen a rongyos földtekén!”

Előre kell még bocsátanunk, hogy Icuka mindig jókedvű volt, csupa mosolygás, meg ígézet, mint a barackvirág tavaszkor. Csak az, hogy nem tudtak valami igazán neki való szerepet találni!... De majd jön egyszer egy nagy poéta, akit a gondviselés direktre azért küld a földre, hogy megírja az Icuka szerepeit, azokat a vöröshaju, madonnás nézésű, kacagva síró modern asszonyokat, amilyeneket még nem írtak.

„Hol ténfereg az a nyavalyás!” - türelmetlenkedett az egyik mester a színház udvarán és haragudott a poétákra, mint a suszterre, aki szűk cipőt szabott. - „Ha tudná, a marha, hogy micsoda talentum itt ez a gyerek!”

Történt eközben egyszer, hogy Icuka megtalálta a trubadurját.

Boldogan ujságolta az udvaron:

- Megvan, gyerekek, megvan!

És tapsolt, és kacagott, és ragyogott, és olyan boldog volt. Igazán, mint májusi napsütésben a fiatal barackfa, amin ezer bimbó nyílik és ezerszer mosolyog.

- Képzeljétek! Találtam egy diákot! Valami nagyszerű! Olyan rongyos szegényke, olyan suta, olyan tejfölös száju, olyan csacsi! Úgy fél tőlem szegényke!... És olyan gyönyörű verseket ír, hogy amióta olvastam, mindig sírni szeretnék!

Nagyot sóhajtott Icuka s kacagva folytatta:

- Nagyszerű versek! Mindeniknek az a vége, hogy ő milyen boldog volna, ha meghalhatna én értem... Jaj, milyen kedves! Kész trubadur!

- A marha, - vélekedett az egyik mester.

- Jaj, ha látnátok, milyen aranyos! Alig mer szólni, csak egyre pirul és aszondja: „Igen, nagysád.” „Nem, nagysád...” És mindig úgy húzódik, mintha el akarna szaladni. A szeme meg olyan fényes, mint a Sátáné, a kis fekete macskám szeme éjszaka. Valami nagyszerű!...

Az egyik mester szerette volna látni azt a már említett állatot, de Icuka nem mutatta senkinek.

- Meglássátok, mit csinállok én belőle! Tanítom, nevelem, az lesz az én trubadurom. Majd meglássátok, micsoda szerepeket ír ez nekem, ha megszelidül!... De előbb rendbe kell szednem.

Már ezután Icuka kevesebbet kacagott a színház udvarán, kocsikázni se járt olyan gyakran a Stefánia-útra, sok dolga lett: a trubadurját nevelte.

- Nem képzelitek milyen ostoba szegényke! - panaszkodott egyszer a többi szép színésznőknek. - Most olyan boldog, hogy mukkanni se tud. Verset se ír most. Aszondja, hogy a szíve dobogása is elállott, amióta megengedtem neki, hogy meglátogasson. Láttatok már ilyet! Egy kuka trubadur!... Pedig én azt szeretném, hogy írjon. Én érzem, hogy ez a gyerek írja meg az én igazi szerepeimet.

- Meg kell kínozni egy kicsit! - ajánlotta az egyik szép színésznő. - Majd jajgat, ha fáj neki. Aszondják, az jót tesz a poétának!

- Az ám, - mondotta Icuka, - de mikor úgy sajnálom!... Hidjétek el, magam is elpityerednék, ha egyszer sírva fakadna előttem.

- Vigyázz, angyalom! - mondotta, igen sok jóindulattal, egy másik szép színésznő, - baj lesz!

- Micsoda baj? - kacagott Icuka.

- Beleszeretsz a trubadurodba.

Icuka erre nem kacagott.

És azután sokáig nem emlegette a trubadurját az udvaron.

Ezalatt ősz lett.

Olyan esős, délutánonkint iszonyu sokáig alkonyodó ősz. Icuka álmos volt és fázott mostanában. Behuzódott kanapéja selyempárnái közé, jól összekuporodott s azon vette észre magát, hogy ő most szomorú. Sajátságos!... Ő, aki eddig soha, de sohase volt szomorú!... Kis kézi tükrében nézegette az arcát. Milyen furcsa ő így: szomorúan... És szerette volna megcsókolni magát. És magának suttogta: Édes szép kis Icukám te!... És az is eszébe jutott, hogy még szebb volna, ha most nem lenne vörös a haja, hanem szőke... És bárcsak jönne már az a fiú!... Milyen jó volna, ha hozna megint szép verseket!

Jött a fiú.

- Hát a vers? - támadt rá Icuka.

A fiú elpirult, látszott a melle emelkedésén, hogy dobog. Milyen teli lehet a szíve!... Óh milyen kedves volt! Icuka szerette volna megcsókolni, a csacsit. És amikor hebegni kezdett:

- Nincs egy árva gondolatom... Csak a nevét tudom... Semmi mást... semmit...

Icukának is nagyon dobogott a szíve. Igen, igen, - baj lesz!... Már bizonyos: csakugyan beleszeretett a trubadurjába...

Pedig meg kellene őt kínozni! Mert csak akkor jajgat, ha fáj neki! Mindenki azt mondja, az jót tesz a poétának!... Különbem nem ír jó szerepeket a fiú.

Icuka egyet gondolt s elhatározta, hogy most kegyetlen lesz a fiúhoz.

A fiú lesütött fővel állott előtte.

- Nem tud az ember szemibe nézni? - szólt és szigorú akart lenni és olyan szeliden csengett a hangja, mintha a gyöngyvirág harangocskái csendülnének meg.

És kérte a fiut, még szelidebben:

- Kérem, nézzen hát a szemembe!...

Majd halkán, súgva kérte:

- Mintha haragudnék rám, úgy nézzen! Kérem... haragudjék már egyszer rám!... Miért fél tőlem annyira?

A fiu már nézte, de nem haragosan, de olyan áhítatosan, olyan rajongva, úgy ragyogott, úszott szemén a köny, mintha a szíve akarna ott kicsurranni.

Icuka sütötte le a szemét, már most ő nem mert a fiura nézni, ő reszketett és ő pirult, hebegve, halkán:

- Nem mer rám nézni... Miért?... Hát olyan gonosz az én tekintetem?... Ugy-e, a hajam?... Fél az én vörös hajamtól?... Azt hiszi, hogy az rossz, akinek vörös a haja?

- Óh, nem, - tiltakozott a fiu és reszketett.

- Útálatos, vörös, de...

- Óh, nem... Olyan szép...

És lassan, lassabban mint a reszketés árnyéka, közeledett hozzá a fiu. Mélységes csönd volt. Nézték egymást.

És annak a fiunak a nézése olyan tiszta, olyan ártatlan, olyan szent áhítattal volt teli. Látszott a szíve. Icuka, a jó kis Icuka, akinek vörösre volt festve a szőke haja, látta azt a vergődő szívet, amint vérzik az ő hegyesre ráspolyozott, hennával festett, rózsaszínű kis tíz körme közt...

Összerázkódott és ő könnyörgött a fiunak:

- Nem! menjen! az Isten szerelmére, menjen innen!... Sohase jöjjön vissza én hozzám.

Hasztalan könnyörgött a fiu.

Hasztalan mondotta, hogy ő meghal.

- Én értem nem érdemes meghalni! - zokogott Icuka.

És még keservesebben zokogva mondotta aztán Icuka:

- Óh, bár én halhatnék meg!

Erre a fiu azt ajánlotta, boldogan:

- Haljunk meg együtt.

- Magának nem szabad meghalni! Menjen és szeressen valakit, aki megérdemeli.

Hiába, hiába, a fiunak menni kellett, a jó kis Icuka becsukta előtte ajtaját és leborult a kanapéra, a selyempárnák közé és zokogott, zokogott és olyan boldogtalan volt, olyan szerencsétlen, mint soha életében még és ez kimondhatatlanul jól esett neki.

Hogy tapsolt, hogy tombolt volna a közönség, ha színpadon látja így! Mert ezt igazán érezte, ez volt a néki való szerep. Valami ilyet kell találni!

Pedig a színháznál már sajnálgatták a többi szép színésznők és a mesterek. Vége, belebolondult valami csámpás poétába. Milyen kár azért a nagy talentumért!

De egyszer csak előkerült ismét Icuka. Örültek neki. Szép volt, szőke volt és jókedvű, és szerette mindjárt mindenki, és kacagva mondotta:

- Óh! hogy szeretnék meghalni!

- Hát azt a marhát hová tetted? - kérdezte tőle az udvaron az egyik mester.

- Elvesztettem, - mondotta Icuka. - Úgy sajnálom, de úgy! Olyan kedves volt szegény, olyan aranyos! És olyan szerelmes volt belém. Képzeljétek, azt mondta, meghal érettem.

- Óh! az állat! - vélekedett az egyik mester.

- És az a nagyszerű, - kacagott Icuka, - hogy én is szerettem volna meghalni... Még most is szeretnék.

- Ha neked volnék, - szólt sok jóindulattal az egyik szép színésznő, - én most fekete ruhát viselnék. Most úgyis szőke vagy, nagyon jól állana.

Icukának tetszett az idea.

Rendelt is magának, még aznap, két remek fekete köntöst, amiben még szebb volt és még jobban szerette mindenki.

Az egyik köntös habkönnyű fekete kínai selyemből volt, drága csipke-volánokkal, libegő százredőjű, csodálatos, - mint egy sóhajtás. A másik... Az talán még szebb volt! Nem tudom miből, de az is valami fekete selyemféléből s olyan gyönyörűen érvényesült benne Icuka tündéri termete, hogy amikor fölpróbálta és meglátta benne magát a tükörben Icuka, boldogan csókolta meg a varrónőt.

A fejedelem

Egyszer volt egy ember.

Én azt hiszem, legalább is poéta lett volna belőle, ha esetleg szegény embernek születik, ha véletlenül sánta, vagy púpos. Annyi szent, az lett az ő nagy szerencsétlensége, hogy olyan gyönyörű dalia volt. Született fejedelem. Mintha örökké trónusról nézte volna a világot, s csak annyira ismerte, hogy csupán parancsolni tudott. A sors azonban, - nincs is annál impertinensebb fráter! - nem gondoskodott számára birodalomról. Megmaradt trónkövetelőnek.

Szinte megható volt, mennyire csodálkozott, amikor valami nem úgy történt, ahogy ő kívánta.

Például, amikor először elfogyott a pénze!

- Képzeljétek, - mondotta, mintha nem is őt, hanem bennünket fenyegetne valami nagy csapás, - nincs pénzem.

És nyomban biztatott is minket:

- Ne féljétek, van egy nagynéném, a végét járja, én öröklök utána.

Csakugyan, aznap este meghalt a nagynénje.

Ő ezt egészen természetesnek találta. Azon csodálkozott volna, ha csak másnap hal meg a nagynénje.

Szerette a magunkfajta kis ujságíró népséget. Eljárt közénk a kávéházba, megvendégtelt bennünket s mi egy kicsit hízeleltünk is neki.

Hajnal felé, bizalmasabb körben, bevallotta, hogy nincs mindig megelégedve magával.

- Tudjátok, nekem legalább is Napoleon idejében kellett volna születnem!... Mi az ördögöt csináljak én most?!

Valamelyikünk azt proponálta:

- Hátha írnál, fejedelem!

Vállat vont.

- Gondoltam már rá, de unom.

Ha egy kicsit ivott, egészen csinos vágyak zaklatták. A Múzeum-kávéházban hajnalodott ránk egyszer, - karonfogott, s azt kívánta, hogy ott sétálgassunk a zuzmarás fehér kert körül.

- Barátom!... Kedvem volna elindulni a pólusra!... Lásd, ha ez öt év előtt az eszembe jut, amikor még érintetlen volt az örökségem!... Mit gondolsz, mi?

És azt szerette, hogy beszéljünk a dolgról, egy északsarki expedícióról. Hetekig tervezgettünk s már mentünk, jártuk a hó- és jégmezőket. Micsoda veszedelmeket küzdött ő le, hogy megállta a helyét, amikor kutyáink elhullottak s mi ott rekedtünk egy hókunyhóban!

A mesét mi találtuk ki, ő csak beleegyezett, hogy ő legyen a mi Nansenünk s hallgatta, milyen hősiiesen vezeti az expedíciót.

Gyula, a főpincér, szintén élvezettel hallgatta az expedíció történetét a hátunk mögött.

Nyáron, a svábhegyi vendéglő terraszán jutott eszébe, hogy valami csinos indiai tigrisvadászat is szórakoztató multság lenne!...

Hajnalig elpezszteltünk.

A tigrisvadászatot a kathgodami rajah rendezte a fejedelem tiszteletére, háromszáz elefánttal. Ő három tigrist lőtt, egynek a feje már ott volt előtte az elefánt homlokán...

És nagyon tetszett a fejedelemnek az indus filozófia is.

Mintha valamennyien nem is olyan vastag havannát, hanem frissen szedett bételt szopogattunk volna.

A fejedelem behunyta szemét, én beszéltem:

- Az élet álom!... Ah! Brahma Kripai Kevolom!... Feküdjünk le Parvati istenasszony lába elé, mint Shiva a Himalaya szűz hóból vetett nyoszolyájában... Bocsássa ránk káprázatát Maya s álmodjuk tovább az életet!

A sok pezsgőt a fejedelem fizette.

Volt neki még egy nagynénje, eltemette azt is.

De aztán kellemetlen idők következtek. A harmadik nagynénje, a leggazdagabb, nem akart meghalni idejében.

- Fiúk, képzeljétek, - beszélte a fejedelem s bizonyos megbotránkozással, - az a vén csont azt kívánja, hogy vegyem feleségül az unokatestvérét s akkor rám testálja a vagyonát, különben pedig egy garast se hagy rám.

Mi is impertinenciának találtuk a harmadik nagynéni kívánságát. De mi mégis meggondoltuk a dolgot utóbb.

- Utóvégre, miért ne?...

A fejedelem megneheztelt ránk. Hogy mi ilyen komizságot merünk proponálni neki!

- Nem vagyok eladó!

- De mit csinálsz, ha a pénzed elfogy? Ha majd dolog után kell látnod?!

Végignézett bennünket, vállat vont, távozott.

Megbántottuk és soha meg nem bocsátott érte. Felénk se nézett többé. Bevallom, mi egy kicsit resteltük magunkat, hogy így magunk ellen zúdítottuk a fejedelmet.

Ez történt két év előtt, a tél elején.

Rá hat hónapra, a Stefánia-uton találkoztam vele. Sétált, számozatlanja lépésben követte. Az asszonyok gyönyörűséggel tekintettek utána, de ő kedvetlen volt. Karanfogott s kért, mondanék valami bolondot, mert iszonyuan únja magát.

- Tegnap váltottam föl az utolsó százasomat.

- Már most mit csinálsz? - kérdeztem s biz' Isten, megesett a szívem rajta, elgondolván, hogy ezután nem követi őt lépésben a számozatlanja, amikor a Stefánia-úton sétál.

- Most?... Gyere, megiszunk egy pohár pezsgőt, itt Gerbaudnál.

A mult nyáron meglátogatott. Hallottam, kocsin érkezett. A rendes számozatlanján.

Nagyon, nagyon kedvetlen volt. Végig heveredett a diványon, rágyújtott s várta, hogy mulattassam.

Beszéltem neki, össze-vissza. Egyszer csak felül s miközben a hamutálcába lökte a cigarettát, iszonyu undorodva így szólt:

- Te! ha egyáltalában pályát választhatnék, valami mesterember, azt hiszem, kazánkovács lennék... Vasárnapra libát sütné az asszony s kirándulnánk a gyerekekkel a Zugligetbe!...

Nyomorúság!... Alighanem elpuskáztam már az életet. A marhaság az volt, hogy nem csináltam vagy százezer forint adósságot, amikor még megtehettem volna. Most gondoskodnának rólam a hitelezőim.

- Miből élsz? - kérdeztem.

Végignézett, elpirult.

- Tán nem képzeled, hogy a pénzedért sopánkodom itt?

Éreztem, bizonyosan tudtam: azért jött, mert pénzt akart kölcsön kérni tőlem.

Biztattam.

- Pedig, ha parancsolod, néhány forintom...

- Süsd meg a néhány forintodat. Neked sincs. Honnan a fenéből adom meg?!... Szervusz!

Ezután, vagy tíz hónapig, nem tudom mit csinált. Alig kétszer találkoztam vele, de én csak úgy gyalog voltam, ő meg kocsin. A fejedelem hogy is járna gyalog?

De a minap, egymásba botlottunk a Dunaparton.

Inkognitóban sétálgatott. Kézenfogvást vezetett egy négy-öt esztendőes leánykát. A gyerek csak olyan immel-ámmal lógott mellette. A fejedelem jobbra nézett, a leányka balra, - mintha egymáshoz lettek volna kötözve, nehogy valamelyik elvesszen az utcán.

- Hát ezt hol vetted?

- Ez a leányom.

- Megnősültél? - s elkomolyodtam, gondolván: óha! a nagynéni unokatestvére!...

Erre nem felelt, de hirtelen áradozni kezdett, hogy ő most milyen boldog! most tudja csak, mi az élet!... És beszélt egyre, olyan mohón, mintha én nem akarnék neki elhinni valamit. Vagy talán, hogy ne jussak kérdéshez. Különb, mint rendesen, előkelő volt tetőtől-talpig. A leányka közönyösen nézett balra.

- Mikor nősültél meg?

- Tudod, kérlek, ami azt illeti, még nem esküdtünk meg. Most folyik a válópör. Fene cifra komédia. Az az ember azt állítja, hogy szereti.

- Miféle ember?

- Miféle ember? Hát az ura.

- Kinek az ura?

- Kinek az ura? Hát a feleségem, - az izé, az asszony ura. Hát nem érted?!... Mi eljöttünk. De az ember nem akar válni. Képzeld, egyre kuncsorog utánunk, mint valami kuvasz. Gyáva fráter!... Ahelyett, hogy belém kötne s lelőne, ha nem tetszik neki, mint egy kutyát, aki elkapta előle a csontot, - az asszonynak rimánkodik, hogy menjen haza... Eh! - kiáltotta, úgy, hogy a kisleány is rátekintett, - ne faggass annyit. Egyszerű a dolog, ha tudni akarod. Megszerettem az asszonyt. A másé volt. Elvettem. Puntum.

És várta, hogy szóljak, ha nem tetszik!

Óh, milyen boldog lett volna, ha aszondom neki: - Te gazember! - s ő ezért arcul üthetett volna engem.

- Miből éltek?

Halkabban szólott:

- Hát én most majd író... én most majd dolgozok... Talán író leszek. Mi? Eleget biztattatok annak idején. Ami az asszonyt illeti, ennek nagy vagyona van. Képzeld, milliomos!

- Igen, - hagytam rá én s már sajnáltam, mert olyan szánalmas volt, mihelyt egy kicsit alázatosabbá szelődött a hangja.

Igazán, - a trónkövetelő, aki integet az omnibusz-kocsisnak, illetve a sorsnak, hogy: izé! atyafi! álljon meg, kérem, hadd ülök én is az omnibuszra!

Mert, hogy ő megszeretett egy asszonyt s mivel az a másé volt, hát elvette: ez helyes, ez az ő fejedelmi karakterét igazolja csak, - de az, hogy most egy kisleánykát sétáltat, annak a „gyáva fráternek” a gyermekét, és hogy most majd dolgozni akar: ez, kérem, éppen ez volt az, ami bennem oly szánalmat keltett iránta. Meg hogy olyan milliomos az az asszony. A gondolatot érezte meg.

- Ezt a gyereket is nagyon szeretem.

Pedig ő valószínűleg ismét várta, hogy azt felelem: „Eh! mit hazudsz nekem?!” Dehogy szereted. Hanem az anyja nem akarta elhagyni a leányát, hát azt is elraboltad az anyjával együtt attól a „gyáva frátertől”.

Rám támadt:

- Mit bólingatsz!!... Beszélj velem nyíltan. Loptam, vagy mi az istennyila lelt, hogy itt bólintgatsz nekem!?

Kacagtam s megkínáltam szivarral.

- Nem szivarozok. A feleségem nem szereti. Illetve... tudod, árt neki a füst. Itt lakunk a Brisztolban. Szervusz! A viszontlátásra!

Éppen mint nálunk

A beg-meili parton, egy kertben. Alkonyodik; a tengerre lejtő domboldal körtefái közt kékesszürke őszi köd bújkál, miközben egy-egy vitorlás halászbárka siklik el a kert alatt. A kertre nyíló házacska előtt, a padon, egy görnyedt kis ember szorong nagy szerényen az ő terebélyes felesége és a szomszéd házacska tulajdonosa között. A konyhaküszöbön üldögél egy pesztra, krumplít hámoz és valami végtelen breton románcot dúdol. A gyerekek a pesztra mögé bujnak s onnan vetnek egy-egy szepegő pillantást a pad felé.

A szót az asszony viszi. Éppen mint nálunk...

Az asszony: Hogy hány esztendő ez az ember? (A görnyedt kis ember vállát veregetve.) Senki se mondaná, pedig maholnap túl leszünk a hetvenen! Ugy-e, öregem?... Az idő eljár. (Sóhajt.) Szombaton szedhetjük a téli körtét is.

Az ember (halkan, alázatosan): Szombaton szedhetjük a téli körtét is.

Az asszony (valamivel élesebben): Mit mondasz, angyalom?!

Az ember (riadtan): Édesem, én... én, édesem, csak azt mondtam, amit te mondtál.

A szomszéd (engesztelőleg): Csakugyan, nem mondott egyebet.

A cseléd (pártfogólag): Én is hallottam!

Az asszony (a cselédhez, méltóságosan): Ki kérdezett?!... Csak nekem koptasd a szád!... A herbateát föltetted? Az ágyat megvetted? Tudod, hogy az uram nyolckor lefekszik. (A szomszédhoz, édesen.) Nyolckor fektetem le, minden este, - mert ha nem, másnap már érzi a derekát. (Az emberhez, még édesebben.) Ugy-e, angyalom?

Az ember (bátortalanul bólint).

Az asszony: Mi?

Az ember (halkan, alázatosan): Minden este...

Az asszony: Beszélj, angyalom, hangosabban! Nem halsz belé, ha egy kicsit hangosabban beszélsz!

Az ember (engedelmesen, de még alázatosabban): Minden este.

Az asszony (a görnyedt kis ember vállát veregetve): Oda van a dereka szegény öregemnek!... Istenkém! Atyám! hát iszen nem is csoda!... Negyven esztendeig, szüntelen talpon, reggeltől estig a pudli mellett emelgette szegény azokat a nehéz vég posztókat... Megérzi azt az ember dereka!... De hál' Istennek, azért csak megvolnánk! (Egyre veregeti a görnyedt kis ember vállát.) Ugy-e, öregem?!... Csak rá kell nézni! Maga az élet!... Hogy mosolyog most is! (A görnyedt kis ember engedelmesen mosolyog.) Bizony, nevetesz bennünket, angyalom! (A görnyedt kis ember ijedten szomorodik el.) Te csak neved, angyalom!... Könnyü neked! (Mély sóhajjal a szomszédhoz.) Könnyü neki... De hál' Istennek!... Ez az ember hetven esztendő! Tessék az arcára tekinteni! Az egészségtől majd kicsattan. Pápaszemről még szó sincs... De hát minek is neki, amíg én látok?!... Minek!?!... Én bezzeg maholnap már pápaszemre szorulok, tudom!... Mert tetszik tudni, én olvasom neki esténként az ujságot. A mi kis ujságunkat. Hogy az ember mégse maradjon el annyira a világtól. A fogai!?!... Nincs öt foga hibás!... És úgy alszik, mint a tej! (Megint a görnyedt kis ember vállát veregeti.) Eredj, eredj, te teszel sírba még engem is. (Közelebb hajolva a szomszédhoz, meghatottan.) Iszen, tetszik

tudni, én vagyok a második felesége neki... Bizony, a második! Mert kétszer nősült ez az ember, úgy tessék ránézni! De nem is bántad meg, ugy-e, angyalom?

Az ember (engedelmesen, halkán): Nem.

Az asszony (édesen): Beszélj, angyalom, hangosabban!

Az ember (hangosan): Nem.

Az asszony: Az első feleségét persze nem tetszett ismerni? Iszen, elég jó gazdasszony volt, szegény, az Isten nyugtassa, de - (Elhallgat s mély sóhajtás után.) No de hagyjuk ezt!... Maradt tőle egy leánya is ennek az embernek, a Mari... Az, bezzeg, az osztán az anyjára ütött!... Álltam is ki véle eleget!... Nem azért mondom, de alig voltam huszonnyolc esztendő, amikor megesküdünk ezzel az emberrel. Nekem is volt egy leánykám, az Annuska, aki éppen a hetedik esztendejét töltötte be akkor. Aszondják, akkor még elég jó színben voltam.

A szomszéd (udvariasan): Úgy találom, ma sincs még oka -

Az asszony (szemérmétesen): Aszondják, szép hajam volt. (A görnyedt kis emberhez.) Te is, angyalom, mindig a hajamat dícsérted... Nincs is mit tagadjam, a hajam, az szép volt. Ma is, ha kibontom, egy-két szál maradt még belőle... De azért a fele sincs ma már!... Ki is vesződnék véle, az én koromban?... Maholnap az unokáimat adjuk férjhez!... De hát azt is meg kell vallani, hogy a leányom, az Annuska, ő alig volt még húsz esztendő, amikor oltárhoz vezette a Bihan... Mindegy, öregszünk!... Csak ez az ember. (A görnyedt kis ember vállát veregeti.) Ez nem változott! Nincs is ilyen boldog ember több, az egész környéken! (A görnyedt kis ember mozdulatlanul néz a földre.) Te, bezzeg, csak hallgatsz ilyenkor, mi!?

Az ember (riadtan): Parancsolsz?

Az asszony: Tessék!... Úgy tesz, mintha nem hallotta volna!... Azt mondtam, angyalom, hogy olyan boldog ember, mint te, nincs több a környéken. Mi?

Az ember: Nincs.

Az asszony: Meghiszem azt!... Hát osztán ezt hallja a leányod, a Mari!... Mire is panaszkodhatsz? Ahogy én gondodat viselem!... (A szomszédhoz, nagy sóhajtás után.) Hála Istennek, kenyérré csak telik ezután is, amíg élünk. Tíz esztendeje, hogy a quimperi boltot átadtuk a leányomnak, a Bihan feleségének. Fiatalok, vesződjének már most ők vele. Bihant eléggé kiismertük. Hisz ott nőtt föl az üzletben. Korosabb ugyan valamicskével, mint a leányom, az Annuska, de hát magam is úgy voltam az én emberemmel. Most rajtuk a sor, küzködjének!... Nem is lehet panaszunk szegényekre. Megvannak szépen. Példát vehetne róluk az a másik, a Mari, az uram első feleségétől való, aki a Gaunakhoz ment, a kalaposhoz. Talán tetszett már hallani arról a tekergőről, a Gaunakról! (A görnyedt kis ember összeressen s még mozdulatlanabban néz a földre.) Csodálnám, mert van híre neki!... De jobb erről hallgatni. Mi kiadtuk a Mari jussát, az utolsó szál ingit is elvitte tőlünk, rajtuk semmi követelése se lehet többé. Pedig, mondtam én már akkor!... Úgy is lett. De... Zsák a foltját megleli... Nem volt még tízesztendő az a Mari leány, amikor én az első asszony idejében már gondját viseltem ennek az embernek. A Bihan is ott volt már akkor az üzletben. A Bihan, tetszik tudni, aki az én Annuskámat feleségül vette utóbb... Az asszony, szegény, beteges volt már akkor is, gondját viseltem én neki is, - de... engem nem állhatott szegény, ő se, a leány se, a Mari. Hej, pedig nem tudom, mi lett volna ebből az emberből is, ha én gondjukat nem viselem!... Az asszonyról, Isten nyugtassa, inkább nem szólok, de az a leány, az a Mari, ha térdenállva rimázkodtam volna neki, az akkor se hallgatott volna én reám. Nem, az! (A görnyedt kis emberhez, édesen.) Emlékszel, angyalom, hogy viselkedett a leányod, a Mari, amikor az esküvőnk után két hónapra megérkezett hozzánk az én leányom, az Annuska?... Emlékszel rá, angyalom?

Az ember (nézi a földet).

Az asszony: Nem is feledem, ha a síromba tesznek, ott se felejttem el neki. Ne adj Isten, hogy egy pillantást vetett volna az én ártatlan édes leánykámra, az Annuskámra!... A fogait vicsorgatta rá, amikor megérkezett vele a Bihan, mert hogy éppen a Bihan utazott el Annuskámért Concerneuba, ahol dajkaságban volt szegényke, hét álló esztendeig. A Mari egyre azt hajtotta, hogy neki nem kell az Annuska!... Neki nem kellett az én édes egyetlen gyermekem!... Egy tízesztendős gyermek lehessen ilyen szívtelen!... Elemésztette volna egy kanál vízben! De bezzeg, veri is most az Isten! Mert nem bottal veri az illet az Isten!... Tudom, visszakivánczik most mihozzánk! Jönne most, akár Annuskámékhoz is!... A gyerekei, bezzeg, az utcán henteregnének, ha mi nem volnánk... (A gyerekekre tekint.) Mit pusmogtok ott!?!... Gyönyörű nevelésben volt részetek anyátoknál! Meglátszik rajtatok! (A görnyedt kis emberhez.) Angyalom, én nem akarom bántani őket, de azt nézd, hogy kuporognak ott a cseléd mellett!

Az ember (a gyerekekre tekint).

A cseléd (morogva): Már megint baja van velük?

Az asszony: Mit dünnyögsz ott nekem?!... (A szomszédhoz.) Csak a cselédektől mentsen Isten!

Az ember (fől akar állani).

Az asszony: Hová?

Az ember (mentetetőzve): Azt gondoltam, a gyerekek - -

Az asszony: Ül le csak szépen, angyalom. Ne rontsd azokat a gyerekeket. Eléggé el vannak már kényeztetve úgyis. Csak maradj itt szépen, én mellettem. Úgyis mindjárt lefeküsznek. (A szomszédhoz.) Nem ereszthetem szem elől, mert nem tud vigyázni magára egy csöppet sem. (A görnyedt kis emberhez, édesen.) Mi lenne belőled, angyalom, ha én nem volnék!? Ha én nem ügyelnék rád!? (A szomszédhoz, szaporán.) Nincs, uram, ilyen boldog ember nincs több ezen a környéken. Nincs az egész Oceán partján. Reggel hétkor adom neki a tejet, még az ágyban s utána még szundikálhat egy félóráskaig. Aztán szépen felöltözködik. Huszonhét éve, kérem, huszonhét éve, hogy én kötöm meg a nyakkendőjét minden áldott reggel... Aztán sétálhat egy félóráskaig a jó levegőn. Neki, kérem, semmi dolga, ő csak sétál... Aztán megint kap valami harapnivalót, jó, könnyű ételt, hogy a gyomrát meg ne terhelje, mert ha én nem vigyáznék rá! Bezzeg, a leánya, a Mari - -

A gyerek

Messze, messze, valahol nagyon messze a világtól, él két öreg: egy asszony, meg egy ember...
Megint elmúlt egy tél, - hála Istennek! - s jön a nyár megint.

Éppen tegnap volt május elseje. Már szinte jólesik árnyékba állni a szederfa alá az udvaron.

- No! - szól az ember, - legalább nem kell annyit tüzelni.

- Bizony, - sóhajt az asszony, - csak az a tél ne volna!

Igen, a jó Isten csak azt a telet venné el a szegény emberről! Az idén is, alig győzték fával: szűken, hogy elég volt három öl.

De most már jó lesz, süt a nap, tegnap volt május elseje.

- Egész éjszaka avval a gyerekekkel vesződtem, - mondja, nagyon halkán, az asszony s várja, hogy az ember feleljen rá.

Az ember nem felel. Nézegeti a szederfát. Öregszik bizony, az is öregszik. Tavaly lombosabb volt.

- Álmodban mind jött, ment, - beszél tovább az asszony, pedig az ember rá se hallgat. - Én csak aszondom: érte valami azt a gyereket...

Az ember vállat von. Az asszony pedig, a legesleghalkabban, így szól:

- Hátha írnál neki mégis, te ember!

Az ember, mintha nagyon haragudnék, olyat pillant az asszonyra s mérgesen veti:

- Csak azt lesse!

Akárki azt hihetné, hogy már most szóba se áll többet efelől az asszonynyal. De mivel az asszony már most nem mer szólni, ő pedig szeretne még haragudni, ő kezdi, az ember:

- Törődik is az veled! Annak ugyan írhatasz! Nagy úr az! Mit bánja az a te leveledet! El se olvassa, fogadom!

- Óh, te ember, hogy mondhatasz te ilyet!? - könyörög ijedten az asszony.

- Hát csak írd neki! Bánom is én!

Az asszony erre elvonul. Nagyon szomorú. Egy kicsit sír is, miközben korpát hint a kis kacsáknak.

Utóbb, amikor már pipára tömött az ember s talán nem haragszik annyira, - egy kérdést kockáztat az asszony:

- Nem emlékszel?

- Mire emlékezzem?

- Te ember! Hisz' éppen ma tizenhétosztendeje, hogy a gyereket elvitted Pestre!... Már erre se emlékszel!?... Istenem! hogy telik az idő!

Az ember egyszer-kétszer nagyot szippant a pipából s már megint haragszik.

- Elég bajom volt vele! A szentnek se akart harmadik osztályon utazni, a gazember!... Csak azt szeretném tudni, hol a fenébe szorult beléje az a nagy uraskodás?!... Tőlem, bezzeg, nem tanulhatta. Ti vertétek bele azt is! Nem! ő neki derogált harmadik osztályon! Hej! ha akkor jól elnadrágoltam volna!

- Már ugyan, hogy tudsz ilyet mondani?

- Pedig mondom. Mondom biz' én. Mert ha én rám hallgattok, más ember lett volna abból!

- Más ember?!... Úgy beszélsz róla, mintha Isten tudja, milyen elvetemedett lélek volna!

- Hát az is! Nekem ne beszéljete. Itt van: most, öreg napjaidra, lesheted bezzeg, amíg egy rongyos levelet kapsz tőle.

- Annyi a dolga, szegény gyerekek.

- Az embernek az anyja, meg az apja legyen az első. Eh! törődöm is én vele!... Tőlem ugyan ellehet, ott, ahol van! Nekem ne írjon! Akár sohase lássam többé!

Déltájt került arrafelé a vén Boják, a postával.

Az ember oda se tekint s úgy tesz, mintha nem hallaná, amikor az asszony szorongva tudakolja:

- No, öreg?

A vén Boják, bíz' Isten, ő is jobb szeretné, ha már írna a gyerek, de azért mentegeti:

- Há'szen csak a minap hoztam! Az se írhat mindétig. Majd ír.

Az ember hümmög egyet s nagy elégedettséggel szól aztán oda az asszonynak:

- Mondtam, ugy-e?... Csak lessétek!

Máris, - micsoda nyelves leányzó, pedig már hetedik esztendeje, hogy ott szolgál s az ember hetedik esztendeje igéri neki: „Te Máris! parazsat teszek a nyelvedre!” - Máris szintén belészól:

- Ha én az ifjurunknak volnék - -

Az ember nem akarja hallani, átballag a paphoz. Boják meg kap egy pohár piros bort s megigéri:

- Engem se lát az életben a nemzetesasszony, ha hónap levelet nem hozok.

Délután, amikor már egyet szundítottak mind a ketten, sokat tipeg, nagy rámolásban van az asszony.

Valamit keres, de el nem árulná a viláért, hogy ugyan mit keres annyira. Keresi mindenfelé. Gondosan kirakja a nagy asztalfiókot: sok régi levél, kis skatulya, nagy skatulya, olló, cérna, szépen összekötött kis csomagok, amikben istenbizony nincs semmi őriznivaló, de azért nagyon őrzik. Megannyi régen, régen elkopott szövetjéből egy-egy darabka, foltnak való... Ezeket a szépen összekötött kis csomagokat sorra kioldja s ismét szépen összeköti az asszony, van köztük a gyerek első nadrágjából is, abból a kockásból és nem találja, dehogy is találná meg éppen azt, amit keres.

Az ember békességben pipázik az ablak előtt. Oda se tekint, hogy ugyan mit keres az asszony?

Az asztalfiók után következik a sifon.

Ott, a sok drága fehérnemű között, ott is vannak levelek és olyan szépen összekötözött kis csomagok. Éppen a nagy abrosz alatt nyolc piros cédula, a cédulákon aranyos betűkkel: „A

Szorgalom Jutalma”... Ezeket a cédulákat a gyerek kapta az iskolában. Valahányszor ilyen cédulát hozott haza az iskolából, másnap rendszeren kapott a tanító is valamit: jó füstölt oldalast, sonkát, egy zsák diót, néhány üveg befőzött meggyet, meg mást, hogy annál jobban tanítsa a szorgalmas gyereket...

Az a megátalkodott ember csak pipázik ám az ablak előtt s mintha nem látná még azokat a piros cédulákat se!

Bizony nincs a sifonban se az, amit annyira keres az asszony.

Az ember pedig, - bár van szíve az ilyen embernek! - nem mozdul ám az ablak elől, le nem tenné azt a pipát akkor sem, amikor jól hallhatja, hogy az asszony milyen keservesen áll a sámlira s nézi a sifon tetején is azt, amit keres.

Szerencsére, ott van!

Persze, hogy ott van, ott a sifon tetején, mert mindig ott szokott lenni: a tintásüveg, meg a toll.

- Istenem, - sóhajt az asszony.

- No? - mordul rá az ember, - mi bajod már megint?

- Semmi, - szól az asszony és sír is egy kicsit.

...Igen, mert a tintásüveg beszáradt. Ki is megy vele a konyhába. Már is csurrant néhány csöppet a tintásüvegbe.

- Jó lesz ez nekem, Már is. Jó ez nekem már így is...

- Aztán minek az a tinta, mi? - mordul ekkor az asszony felé az ember, de azért azt a pipát ki nem venné ám a szájából.

Hát nem is felel neki az asszony.

Csakhogy nézze, hogy vesződik az ő szegény felesége tovább, hogy törülgeti a tollat, - mert az is csupa rozsdá! - hogy mutat papiros után, hogy csinál helyet az íráshoz az asztalon...

Már szinte alkonyodik.

- Azt szeretném tudni, mi a fenének ez a sok komédia? - morog az ember.

- Hogy minek? - mond szemrehányó keserűséggel az asszony s nem mondaná meg, de hogy mondá.

- No?!

Nagyon halkán, de mintha más valakinek panaszkodna:

- Ha a síromba tesznek, ott se felejtsem el ezt neki... Hát van lelke az ilyen embernek?!... Van?... Csak nézi, hogy a felesége vesződjön!... Meg tudja állni, hogy csak pipázik egész délután...

- Már ezt a kis pipát is irigylitek tőlem?

- Csak pipázzál hát! Te csak pipázzál...

És föláll megint a sámlira: a tintásüveget visszateszi a helyire, a sifon tetejére, visszateszi oda a tollat is, visszateszi az asztalfiókba a levélpapírost, - mindet szótlánul, olyan tétova lassan, olyan szomorúan... kész temetés.

Csakugyan, esteledik.

Az ember az egyik ablak előtt, az asszony a másik ablak előtt.

Aztán mégis csak az asszony kezdi.

- János! Te!

- Hallom.

- Alszol?

- Dehogyan alszom.

- Azt gondoltam.

Megint csönd lesz.

Máris a konyhaajtó küszöbén ül, kávét darál s dúdolgat; mellette bukdácsolnak a sárgapihés kis kacsák. A falu alatt most rohan el a hatórai gyorsvonat, dübörgésére megrezeg az ablak. A falon, az ágy fölött, ketyeg a régi láncos óra.

- Apjuk!

- No?

- Tudod, milyen nap lesz holnap?

- Milyen?

- Istenem! te ember!... ezt se tudod?

- Mit tudjam?!

- A fiad születésnapja, te ember!

- Hát aztán?

Az asszony sírni kezd.

Sír, sír, szép csöndesen sír, olyan egyformán, olyan békességesen...

Már most egészen este lett.

- János! Te!

- Hallom.

- Nálad a zsebkendő?

Az ember odaadja neki a zsebkendőt.

Utóbb aztán, sóhajt egyet az ember is, mondván:

- Holnap bemegyek Gajára dohányért.

Csak úgy, a sötétben, megtömi a szitából a pipáját, rágyújt s néhány jóízű szippantás után, bizonyos meglepődöttséggel, sőt büszkén, így szól:

- Holnap lesz huszonhét éves, a gazember.

- Reggel öt órakor, - mondja az asszony s az ő hangja is boldogabb.

- Hogy esett, a fene egye meg! - mond az ember. - Huszonhét esztendeje, de ma is emlékszem, hogy bőrig áztam akkor reggel, az udvaron!

- Mit kerestél az udvaron?

- Szamárság! Hát nem megmondtam már ezerszer, hogy nem tudtam melletted maradni! Attól féltem, leány lesz!...

- Fiu lett.

- Persze, hogy fiu!

- A jó Isten mégis meghallgatott bennünket, annyi esztendő után.

- Hm! - köhint az ember.

- Mit mondtál? - tudakolja, szeliden, az asszony.

- Azt, hogy mi a mennykőt értél vele? Fiu, a bitang, annyi bizonyos, de tessék, most kutyába se veszi a szüleit! Rád se gondol!

- Óh, ne mondj ilyet János! Hogy mondhatsz arról a gyerekről ilyet?!

- Mondom bíz én! Miért ne mondanám?! Ha gondolna: hát ilyenkor kutyakötelessége volna eljönni hozzád! Vagy legalább levelet írna: „Ne pityeregj, megvagyok”. De te vagy neki a legutolsó!

- Arra nem is gondolsz, milyen szép levelet írt újesztendőre?... Akkor írta, hogy küld neked egy tajtékpipát.

- Máig is küldi.

- Elfelejtette, szegény gyerek.

- El, szegény gyerek!

- Úgy beszélsz róla, mintha nem is a te fiad volna!

- Bezzeg, amíg tudta, hogy telik, nem engedte elfelednem, hogy az én fiam. Akkor gyűtt a levél! Úgy ki tudta cifrázni, mint egy prókátor... Téged is hamarosan kiforgatott, mihelyt pénzt sejdített nálad.

- Ugyan, János! Ne bántsd szegény gyereket!

- Ezt fújtad örökké! - szólott kissé indulatosabban az ember. - Odaadtad volna neki a falatot a szádból? Azzal rontottátok el. De majd más rendet kezdek én vele ezután!

És mintha előtte állana a gyerek, hogy más rendet kezdjen vele, keményen marokra fogta a pipaszárat az öreg ember, - az öreg asszony meg sírva fakadt, éppen mintha ott állott volna a gyerek, akit most hej! de megnadrágot az édesapja.

- Ne pityeregj már, no!

És leült az asszony mellé. Amint szippantott egyet-egyed, a pipa tüze is haragosat pislantott.

- Iszen, nem mondom... Lehet gondja, a bitangnak, elég... Az élet nem bolondság olyan nagyvárosban.

Sietett a gyerek mentegetésére az asszony is.

- Meg azt se felejtse ám, hogy amióta mi is ilyen szegények lettünk, mennyire magára maradt. Pedig alig volt akkor még húsz esztendő?

- Mindenünket ő rá költöttük.

- Sajnálod, te János!?

- Az ördög sajnálja! Legalább ember lett a bitangból!... Csak valami céda fehérség el ne csavarja most a fejét. Biz' én nem csodálom, ha járnak utána.

- Járnak utána, te ember!?

Az öreg ember daliásat pödörint a bajuszán, fáradt dereka is kiegyenesedik... Az öreg asszony meg azt az időt emlegeti, amikor még otthon volt a gyerek.

- Emlékszel, mikor fölmászott a hiúba s lerázta az udvarra a sok drága fosztott tollat és kiabált: esik a hó! esik a hó!

Az ember mosolyog a bajusza alá:

- Bezzeg elbújt a gazember! Mert elvertem volna!... Mint a félfenekü dobot!

- Kerestük egész délután... Hát mikor az órát vetted neki?... Éppen a születésnapjára, te ember!

- Harmadnapra szétszedte.

- Milyen erős volt!

- Nem volt ostoba, az szent!

- Meglásd, viszi valamire, szegény...

- Valamire!?... Hát te azt gondolod, hogy csak afféle ráadás az én fiam ott Pesten!?...

Aztán lámpát gyújtottak.

Az öreg asszony megint fölállt a sámlira, levette a sifon tetejéről a tintás üveget is, a tollat is, az asztalfiókból elővette a papirozt, - az öreg meg föltette az okulárét s jó kövér betűkkel, írta:

„Kedves Fiam Dezső!”

Az öreg asszony is ott ült az asztal mellett s mindegyre tudakolta:

- Elég a tinta?... Hogy serceg az a toll, te ember!... Olvasd el, János, hogy írtad neki?

Az öreg ember olvassa:

„Kedves Fiam Dezső!”

Az öreg asszony nincs meglegedve az írással. Szeliden kéri az öregembert:

- Nem jól van az ügy, János! Ne úgy írd!

- Tán csak nem titulálom nagyságos úrnak?!

- Nem. De úgy írd neki: „Kedves Fiunk Dezső”...

Az ám, de rohan be a konyhából Maris:

- Nemzetes asszony! - liheg, majd megfulad. - Kocsi gyün - -

- A gyerek! - sikolt az öreg asszony s szalad az udvarra.

- No! no! - dörmög az öreg ember s mind azon iparkodik, hogy haragos legyen az ábrázatja.